

ANUL I.

NOEMVRIE

NRUL 3.

REVISTA

POLITICĂ ȘI LITERARĂ.

EDITOR: IUNIU BR. HODOSIU. □

PRIM-REDACTOR: AUREL CIATO.

BCU Cluj / Cu colaborarea d-ilor: Library Cluj

Ion Gorun, (Ales. Hodoșiu), Al. Lăpedatu,
Al. Ciura, Dr. C. Maniu, Dr. Iuliu Maniu,
Dr. V. Meruțiu, Dr. G. Moroianu, Luca Rusu,
M. Sadoveanu, Dr. Ioan Scurtu. □ □ □

ABONAMENTUL: pe un an 10 cor., pe $\frac{1}{2}$ an 5 coroane.
Pentru România și străinătate: pe un an 12 fr. pe $\frac{1}{2}$ an 6 fr.

Redacția și Administrația:

□ Blaj (Balázsfalva), Ungaria. □

· APARE ODATĂ PE LUNĂ ·

B L A J.

Tipografia Seminariului Arhidiecezan.

SUMARUL:

Dr. A. BUNEA. — De ce se duc Românii în America.

Dr. C. MANIU. — Critica filozofică a sistemului de guvernare din Ungaria.

DAFIN. — Chemare. (Poezie).

SLĂVESCU. — Inaugurarea statuei lui Vasile Alexandri.

M. STRAJAN. — Egoismul. (Fragment dintr'un tratat asupra filozofiei lui A. Schopenhauer.)

AL. CIURA. — O săptămână în țară. (Note cu creonul).

I. AGĂRBICEAN. — O excursie.

ST. O. IOSIF. — Vremuri. (Poezie).

A. C. — Cronica politică.

ALEX. LĂPEDATU. — Un Memoriu a lui Damaschin Bojinca cu orivire la starea și organizarea învățământului public la Moldova, la 1849.

A. MELIN. — Feciorul popii Zaharie.

LUCA RUSU. — Cronica artistică.

IUNIU BRUT HODOȘIU. — De ce se duc Românii în America (Observări).

— Redacțional.

Nr. 3. ANUL I.

NOEMVRIE, 1906.

REVISTA

POLITICĂ ȘI LITERARĂ.

Editor: IUNIU BR. HODOSIU.

Prim-redactor: AUREL CIATO.

ABONAMENTUL:
pe un an 10 cor., pe
jum. an 5 cor. Pentru
România și străinăt.
pe un an 12 fr., pe
jum. an 6 fr.

ABONAMENTELE:
să se trimită la Admi-
nistrația. Revistei:
BLAJ (Balázsfalva),
Ungaria. Manuscrip-
tele nu se înapoiază.

BLAJ, 1 Noembrie 1906.

De ce se duc Românii în America.

De cât-va timp încoace oameni cuminiți și iubitori de neamul românesc tot mai mult se gândesc la soarta nesuferită a țărâniei noastre. Mai ales »Neamul românesc« de supt direcțiunea domnului N. Iorga în fiecare număr publică articoli, cari ne înfățișează starea țărâniei din Țara-Românească în atât de multe chipuri de asuprire grea, în cât trebuie să ai inimă de piatră, ca să nu te îngrozești de răutatea și lăcomia asupritorilor și să nu te înduioșezi de mila milioaneilor de ființe omenesti, cari, deși alcătuesc temelia neamului nostru, sunt lăsate pradă veneticilor din toată lumea de cătră aceia, cari sunt datori a le ușura robia, ori chiar a sfârma pentru totdeauna cu puterea, ce o au în mâinile lor proprii, lanțurile acestei robii rușinoase.

În Țara-Românească este încă nădejde de îndreptare, căci tot mai mult crește numărul acelora, cari văd și pricep, că

trebuie neapărat și neamănat să se îndeplinească o mare prefacere socială, ca nu cumva să apuce țărâniea dejnădăjduită arma ucigătoare, cu care voind să-și facă dreptate, va săpa ea însuși mormântul unui stat, la care dușmanii puternici din jur privesc cu pismă și abia așteaptă clipa unor neorândueli lăuntrice, ca să-și poată înfige ghiarale în trupul acestui făt-frumos, de a cărui dor atâtea rânduri de oameni vrednici s'au stins și fără de care românimea de pretutindenea ar fi pierdută pentru vecie.

Cei robiți în țara lor proprie sunt încă liniștiți. Ei n'au pus încă mâna pe securi, pe coase și furci de fier, ca să stângă pe impilători, nici n'au luat toiagul pribegiei, ca să-și caute în țări străine, între lacrimi și suspine, puținul, cât le trebuie, ca să-și poată stămpără foamea și să-și poată purta umbra unui trup stors până în măduvă supt povoara atâtor muncigrele.

Și pentru ce? — Pentru că licărește încă în sufletul lor nădejdea unei schimbări mari, cari le va da și lor ceea ce li-se cuvine ca răsplată pentru șiroaele de sânge vărsate de strămoșii lor, de moșii și părinții lor, numai ca și Românul să aibă o țară, care să-i poarte numele strălucit și pe care și el să o poată numi a sa. Ei nu-și pot închipui, că tocmai acum, când au o țară bogată neatârnată, când soartea lor este pusă în mâinile celor ce sunt os din oasele lor și sânge din sângele lor, când tot ce avem mai frumos în literatura noastră, în arta noastră, în industria noastră este rupt și scos din sufletul lor, când o ceată aleasă de tineri plini de credință în viitorul nostru, neînfricați în vorbă și în scris și harnici de fapte mari și nobile se pregătește a înlătura putregaiul celor îmbătrâniți în lene, în fărădelegi și împilări, — nu va sosi ceasul mântuirii din jugul robiei albe. Ei deci tac, sufer, rabdă, și păzesc focul din vatra părințească în nădejdea unor vremi mai bune, cari — după toate semnele — trebuie să sosească cât mai curând, ori se prăbușește mândra clădire a atâtor veacuri de străduințe neobosite.

Ce se întâmplă însă dincoace, în Ardeal și Țara-Ungurească? În ziarele noastre în toate zilele cetești câte o cifră îngrozitor de mare a celor ce nu mai trec numai munții vecini la frații lor de un sânge, ca după o agoniseală de o vară să se întoarcă și să aducă iarăși bucuria și îndestulirea în căsuțele lor sărace, ci pe ani de zile și chiar pentru totdeauna pribegesc departe peste mări și țări, lăsând satele pustii de bărbați, nevestele în jale și copiii în chin și durere. Să înregistrează faptul emigrării în cronică zilei și nimenea nu se mai gândește la cauzele acestei arătări înfricoșate și la urmările ei îngrozitoare. Cei de dincolo sunt veseli, când pot saluta la expoziție

cu cuvinte nepotrivite câte o ceată de țărani sdraveni și sănătoși și cred, că la noi toți sunt așa de voinici și frumoși și toate lucrurile merg minunat de bine. Nici prin minte nu le trece, că și noi avem nenumărate felii de asupriri, că și noi avem Evreii nostri, a căror »hârnicie« în unele părți a stricat vatra întreagă a câte unui sat de români și de creștini, cari au trebuit să-și părăsească casele albe și frumoase cu uliți largi și netede și să se împrăstie prin bordeie așezate în gropi de hotară, în infundături de văi, și pe coaste prăpăstioase. Azi mâne și aceste bordeie vor rămânea pustii, căci locuitorii lor strimto-rați de toate părțile vor apuca drumul lung, udat de lacrimi, ce duce la America.

Cauza de căpetenie a emigrărilor popoului nostru în America trebuie căutată acolo, unde ori cine o poate găsi ușor: în organizația actuală politică, socială și economică a țării noastre. Pentru aceea vedem, că nu numai Românii emigrează, ci și celelalte popoare: Ungurii, Sașii, Slovaci, și mai ales Slovaci. Toate popoarele și mai ales Ungurii, cari au în mâna lor și nesăcatele mijloace, ce le poate da statul, să încearcă însă a curmă această pornire spre țări străine și îndepărtate, sau cel puțin a-i micșora proporțiile. Numai la noi, la Români, nu se face nimica, ba pot afirma, că și noi Românii promovăm emigrările.

Cunosc o moșie românească dată în arândă unui Român. Țăranii români o lucră întreagă, dar pe lângă ce condiții? Țăranul ară pământul cu plugul și vitele sale, îl samănă cu cucuruzul său, sapă cucuruzul de două ori, îl culege, îl împarte în trei grămezi, din cari arândașul alege și-și ia două, iar una rămâne țăranului, care pe deasupra mai seceră încă atâta loc, cât a sămănat cu cucuruz, leagă holda, o pune clăi, o cară în curtea arândașului, și mai dă încă și alte zile de lucru, ori

alte pocloane arândașului. Iată dar, că pentru o bucată de mămăligă, țăranul lucră cu toată casa sa un an întreg pe sama arândașului. Apoi să te mai miri, că țăranul român apucă drumul Americii, când și din partea celor de un sânge cu el este tratat astfel, iar de alții și mai rău?

Se întâmplă, că un Român, care a învățat carte, prin hărnicia sa a ajuns la vre-o doi bani. Cu aceștia vrea să-și cumpere o moșie, și bine face. Pune ochii pe un sat, dar nu dintre cele neromânești, de cari sunt destule, ci pe unul curat românesc. Pândește toate strimtorile, în cari ajunge unul sau altul dintre bieții țărani români. Nu le dă însă sfatul, cum să se scape de năcaz, ci întrebuițează toate apucăturile, cum să le cumpere moșițele cu prețuri de batjocură. Cărturariul devenit mare proprietar, care a învățat bine aceste lucruri dela străini, cere comasare și segregare, și la urmă aproape jumătate din săteni se trezesc, că nu mai au nici unde să-și pască o coadă de vacă, de vițal, ori de purcel. Nu le rămâne alta, decât să apuce drumul Americii.

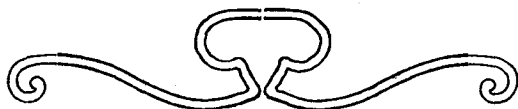
Avem o mulțime de bănci, și numărul lor crește pe zi ce merge. Toate lucră mai cinstit, decât ale celor de alt neam, dar nici pe departe cu aceea dragoste de neam, pe cum ar trebui să fie. Când începe a se topi zăpada de pe munți și a înmuguri pomii în grădini, când în soarele calduț de primăvară se ridică aburii din

brazda proaspătă trasă de plugul țăranului, când pentru alții se începe sămănatul și săditul, pentru mulți dintre »domnii« de Român se începe secerișul bogat al dividendelor. Gazetele sunt pline de bilanțuri, care de care mai favorabil pentru acționari, și de articoli, cari preamăresc sporiul averii naționale. Nimenea însă nu are un cuvânt pentru a arăta, că prea mari sunt procentele, ce le încassează acționarii după capitalul lor vărsat, și prea grele sunt cametele, ce trebuie să le plătească țăranimea după împrumuturi. Dela o vreme țăranul nu mai poate plăti nici cametele și apucă drumul Americii, ca să-și poată răscumpara moșia, și adeseori în loc de a-și revedea pământul, pentru care a robit, oasele îi putrezesc în pământ străin, neudat de lacrămile iubiților săi.

Preoți și dascăli să ceartă ani de-arândul, aleargă găfăind pe la porțile stăpânitorilor pentru a dobândi mila unui ajutor de stat, nu-și văd de biserică, nu-și văd de școală și de luminarea poporului și de îndrumarea lui pe căi nouă, ce duc la izvoare de existență potrivite cu împrejurările schimbate, și astfel azi mâne nu vor avea nici cui predică, nici pe cine învăță.

Iată câteva din cauzele, pentru cari poporul nostru se duce în America. Sunt rele, a căror înlăturare atârnă dela noi, nu dela străini.

Dr. A. BUNEA.

Critica filozofică a sistemului de guvernare din Ungaria.

În 13 Februarie, 1844, lordul John Russell a propus în ședința parlamentului engles ca să se alcătuiască un comitet cu mandatul de a se informa despre starea Irlandiei.

După o discuțiune aprinsă, ce a durat nouă zile și nouă nopți, propunerea a fost respinsă cu 324 voturi contra 225. În cursul nopții a noua și-a ținut faimosul discurs T. B. Macaulay înșirând politica mârșavă a guvernului englez față cu Irlanda. „O ocârmuire rea, — zice Macaulay —; începând dela domnirea lui Henric II până la domnia lui Wilhelm IV. ne-a lăsat o imensă masă de neîndestulare, ce poate ușor se îngreuneze problema oricărui om de stat chemat a cărmui țara.“ Și iată cum a caracterizat marele istoric englez ocârmuirea de atunci. „Nu v'a fost destul că ați zvârlit și a-ți tăiat în bucăți toate legile bune pentru Irlanda, nu v'ați îndestulit cu aceea, că ați censurat în modul cel mai sever toate actele capului statului prin cari se deduse satisfacție Irlandiei, ci voi, da, voi, cari ocupați azi magistraturile mari ale țării apucarăți ofensiva. Dela obstrucțiune trecurăți la agresiune.“ Mai departe zice: „aduserați o reformă electorală pentru Irlanda prin care — am dovedit — că sub pretexte răutăcioase ați eschis dela vot nenumerate mii de cetățeni;“ „cu un cuvânt ați voiț să ruinați aceasta parte a țării și v'a succes perfect.

Analoagă cu starea Irlandezilor de pe vremuri este ceea a românilor din Ardeal și țara ungurească. Coroana En-

gleză n'a anexat Irlanda prin rezbel ci prin modalitatea cuceririi unei rase prin alta. O astfel de cucerire voește se îndeplinească și față de Ardeal, Bănat și Crișana sistemul actual de ocârmuire din Ungaria. Aceasta cucerire n'a succes în cursul alor cinci sute ani în Irlanda în împrejurări favorabile pentru pretenșii învingători, și după toate legile firei nu poate să reușască nici în cazul nostru. Dar nu există mai multă amărăciune de cât între popoare amestecate cari nu s'au amalgamizat nici moralicește, nici politicește nici în idiomul lor. Chiar acesta e cazul dintre poporul românesc și cel unguresc. Este adânc înrădăcinat în conștiința românilor, că ce e pe teritoriul dincoace de Tisa e românesc și tot ce este de dincolo de Tisa este din Țara ungurească. Va se zică, românul răsare în tot locul din pământ românesc, iar maghiarul din pământ unguresc. Sistemul actual de ocârmuire dar și-a ales de problemă principală a sa o imposibilitate: călcarea conștiinței istorice a neamului românesc pentruca înăbușind glasul adevărului să desrădăcineze din sufletul românului: ideia libertății și a virtuților străbune. Amalgamisarea morală n'a reușit, acum voiesc cu tot prețul amalgamizarea politică. Se folosesc spre acest scop de tot felul de legi prin cari se încearcă să înăbușe acele drepturi din cari omenirea și-a făcut baza vieții sociale. Dreptul electoral se restringe, dreptul de asociare se secvestrează, cugetarea și opiniunea liberă se pedepsește cu închisoare și

amende mari, pressa liberă să persecută. Toate aceste în scopul cuceririi, de rassă. Și cugetați că toate aceste fără-delegi urmează numai din șovinism?! N1. Căci oricât de șovinist ar fi cineva dacă ar cunoaște legile firei nu ar avea nici cutezanța nici pofta să consacre unei utopii toată energia de viață. Este însă prea firesc, că dacă un ministru nu cunoaște legile universale a-le vieții de stat nici nu le respectă. Cu toate că avem câteva legi recunoscute ca indispensabile pentru o dreaptă ocârmuire. Astfel: 1. constituțiunea politică trebuie să fie în armonie desăvârșită cu constituțiunea socială a unei țări; 2. organizațiunea politică trebuie să fie o funcțiune a constituțiunii sociale; 3. împărțirea funcțiunilor de ocârmuire trebuie să fie în proporțiune cu deosebitele elemente ale voinței națiunilor organice, de oarece unicul scop al acestor funcțiuni este de a reprezenta aceste deosebite elemente; 4. scopul politic este de a servi națiunii, nu intereselor private, acest scop pretinde satorirea drepturilor acestor deosebite elemente; 5. fiecare individ are îndreptățirea de a fi ocârmuit cât se poate mai bine; 6. nimenea nu are dreptul de a ocârmi interesele comune ale altora dacă nu e convins și nu e recunoscut că le va ocârmi mai bine decât un altul.

Sistemul actual de ocârmuire se vede a fi păcătos în păcatul necunoștinței acestor mari și imprescriptibile legi ale societății omenești. Din aceasta ignoranță totală urmează aplicarea unui alt mijloc de cucerire de rassă: al administrațiunii generale și locale.

Dar zădarnic, căci acestor deșarte opintiri le strigă un veto lugubru legea hotărâtoare în fizică, în economie, în

raporturile sociale și în politică: legea celei mai mici sforțări. Cu amalgamizarea prin legi și prin administrație nu să poate ajunge la scop.

Un alt defect al ocârmuirii actuale este ignorarea importanței legăturilor naționale. Nu există asociațiune, ori grupare care se nu aibă toate însușirile unei armate, dacă are oareșicare stabilitate. Se vedem cari sunt notele esențiale ale unei armate, ca să vedem de ce puternic zid se lovesc atacurile ocârmuirii actuale! O armată nu este numai un complex de oameni adunați la întâmplare ori la poruncă.

Există în armată o hierarchie, un scop comun, o instrucțiune specială, tradițiuni, un armament, și un țel hotărât. Se poate, că între elementele număroase, cari o deosebesc de o adunătură se găsesc și de cele abstracte, dar nimeni nu poate greși nu poate să se înșele asupra ființei sale concrete!

Cea mai mare, cea mai completă, cea mai durătoare asociațiune este națiunea și chiar pentru aceasta și ea este supusă acelei legi universale de a avea caracterul concret al unei armate. O națiune este totalul indivizilor pe cari îi cuprinde, cu străbunii și cu descendenții lor. Nu numai forțele lor actuale, ci trecutul și viitorul lor servesc națiunii care le-a dăruit viața! Singur națiunea are drept la devotamentul fiilor săi! Adevăr mare și totuș ignorat de cătră sistemul păcătos de azi!

Ignoranța astor fel de ocârmuitori merge așa departe încât nu vreau să înțelegă, că neliniștea în spirite, că sentimentul general, care pretinde azi o modificare a organizațiunii puterilor publice emanează din dispoziția sufletească a unei națiuni, dispoziție produsă de ne-nunărâți factori. Acești factori mai ales

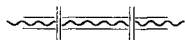
atunci se simțesc când constituțiunea politică se găsește în divisiune cu constituțiunea socială a țării.

Prin urmare putem enunța verdictul istoriei deja înainte, asupra acelor încercări de amalgamizare cari sunt în contra firei și a legilor sociale.

Este dar timpul suprem ca spiritul ocârmuirii actuale să fie readus la ade-văratul rezon de stat, la recunoașterea, că statul este o societate în care oamenii stau în legătură juridică unul cu altul și în care suprema auctoritate compete dreptății naturale sociale. Mai departe e timpul ca acel spirit să recunoască „un singur suveran; corpul social, pentru a cărui interes general trebuie să funcționeze, să respecteze regulile conducătoare a fiecărei națiuni din patrie pentruca să se evite neîndestulirea și nefericirea lor.

Iar cetățenii începând dela cel mai sus pus până la cel mai jos pus să-și cunoască drepturile și datorințele în materie politică, ceace atârnă mai mult dela sistemul de ocârmuire. Un sistem de ocârmuire ignorant numai între cetățeni ignoranți, săraci și dejoșiți se poate susține.

Dr. Cassiu Maniu.

Chemare.

Copii crescuți la peptul țării,
Spre voi să 'ndreaptă glasul meu!...
Lăsați petrecerea deșartă,
Când soartea vrea să ne despartă;
Sculați la strigătul chemării,
Copii crescuți la peptul țării!

Învingeți patima vrăjmașă,
Ce azi vă sfășie pe voi!
Vă smulgeți tinăra viață
Din învălișul cel de ceață,

Ce vă cuprinde și vă 'nfașă...
Învingeți patima vrăjmașă!

Aprinde-ți candela credinții
În peptul vostru ostenit!
În voi stă doar o țară 'ntreagă,
În voi speranțele să încheagă,
În voi sunt moșii și părinții...
Aprindeți candela credinții!

Suspina plaiurile noastre
Și plânge paserea în crâng,
Că bravii nu mai înviază,
Să verse bucurie 'n țară;
Să 'nnoară bolțile albastre,
Suspina plaiurile noastre!

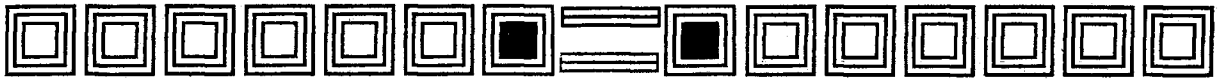
Să fâlfaie în aer steagul
Purtat de braț biruitor
Și'n glasul vostru de bătaie
Să ard' a cerului văpaie!...
Să crească tot mereu șireagul,
Să fâlfaie în aer steagul!

Să curgă sânge prin țărâna
Ce arde în lacrimi strămoșești;
Sub strălucirile de spadă
Tot ce e rău și slab să cadă!
Să 'nvie glia cea bătrână,
Să curgă sânge prin țărână.

În ziua sfântă de 'mpăcare
Vor chioti moșnegi cărunți
Și-și vor pleca trudită frunte
La glasul cornului de munte,
Ce chiamă oastea la serbare,
În ziua sfântă de 'mpăcare.

Va tresări de bucurie
Și peptul codrului bătrân!
Iar glasul doinelor de jale
Va stânge plângerile sale,
Și soapta, ce prin frunze-adie
Va tresări de bucurie!

Dafin.

Inaugurarea statuei lui VASILE ALEXANDRI.

De câțiva ani ziarele și revistele, din toată lumea noastră românească, anunțau mereu ziua desvălirii statuei lui V. Alexandrii Revistele noastre lunari și săptămânali, încrezându-se în aceste date, scrisese chiar cuvenitul articol ocazional. Nimica rău în aceste articole: era un omagiu meritat adus memoriei lui Alexandri și un blam pentru noi, pentru neamul românesc care nu se învrednicea să răsplătească memoria celui mai mare poet al său, ridicându-i o statuie, pe când alții — oameni cinstiți și de oarecare însemnătate în comuna lor, dar absolut zero în fața istoriei noastre își au — de mult statui maestoase.

Inițiativa acestei statui — luată de Vasile Pogor la 1890, — după un interval de 16 ani a putut fi realizată în anul acesta, ca și capitala Moldovei să-și aibă zilele ei senine în acest an de sărbătoare.

Desvălirea statuei a fost Duminecă în 15 Octombrie st. v. în mijlocul unei asistențe pe cât de număroase pe atât și de aleasă: familia Alexandri, Metropolitul Moldovei, trei miniștri, presidentul Academiei, reprezentanții celor două universități, delegații senatului și camerei deputaților, corpul ofiteresc și didactic din Iași, țărani din Mircești, oaspeți din toate părțile țării, din Basarabia, Ardeal și peste 300 de bucovineni.

Sfințirea apei a fost făcută de I. P. SS. Metropolitul Moldovei.

În timpul stropirii cu aghiasmă muzica militară întonează imnul regal, după care corul metropolitan cântă: Ginta Latină și Deșteaptăte Române.

Primul discurs a fost ținut de Dl. A. D. Xenopol spunând, că în Alexandri se întrupează epoca cea mai însemnată a regenerării noastre naționale. El face parte din pleiada aceea de bărbați mari, cari și-au închinat toate puterile pentru ridicarea țării noastre. Soții lui s'au distins mai mult pe terenul faptelor politice, iar el cu darul poeziei a făcut ca se pătrundă în suflete odată cu ideia și căldura sentimentului. El și-a făcut studiile în Paris, dar nu s'a lăsat orbit de lumina acelu soare, căci n'a uitat niciodată că este și trebuie să fie român simțind, că rolul lui e de a-și folosi cultura și talentul pentru luminarea poporului său și de a nu înceta să fie zilnic apărătorul culturii, limbei și cugetului poporan. După aceste trece la munca lui dramatică arătând cum Alexandri a ridiculizat elementele putrede ale societății, apucăturile ce nu se mai împăcau cu cele ce le introducea civilizația apusană, ridiculizează însă și pe tineri ce s'au arătat prea slabi în fața culturii apusene, căci renapoindu-se acasă nu se mai împacă cu nimica, desprețuind totul ce le oferă țara. Dar cu *Despot Voda*, *Fântâna Blanduziei* și cu *Ovidiu* părăsește satira spre a re'nvia figuri mărețe din trecut.

Înălțării neamului a fost dedicată și activitatea sa politică.

Alexandri a trăit într'un timp, când lucrarea lui trebuia să rodească; a trăit într'un timp fericit; era una din acele clipe din viața popoarelor, când deșteptându-se în ele simțul păstrării speciei, ele înăbușă egoismul și pornirile interesate ale individului; era un timp când Alexandri putu să cânte și să îndemne. Și întru adevăr lira lui vecinic a întărit simțirile și a înviorat inimele. La 1848 ridică și el glasul pentru Deșteptarea României; la 1857 cântă Hora Unirei.

Alexandri a ajuns cea mai înaltă fericire omenească, căci el își putu împlini, până la bătrânețe menirea dată lui de soarte. Și noi ne plătim o datorie către unul din părinții neamului românesc, când țintuim în bronz chipul peritor al aceluia, al cărui suflet neperitor e săpat în bronzul inimilor noastre. După aceste dl Gh. Lascar primarul orașului, mulțumind comitetului organizator, primește statuia în grija administrației sale; termină strigând: Trăiască memoria marelui Alexandri. Urmează discursul Dlui *M. Vlădescu*, ministrul instrucțiunii, zicând între altele: țara a avut în anul acesta două mari sărbători: una când a serbat aniversarea de 40 de ani ai domniei M. S. Regelui Carol; a doua azi când serbăm pe poetul Vasile Alexandri, care prin puterea cântecului a lucrat așa de mult la redeşeptarea României. Mulți bărbați mari ai României — datorează renumele lor lui Alexandri, care ia chemat la conștiință națională; el a fost educatorul însuflețit al tinerimei și amintirea lui va fi săpată în veci în inimele Românilor.

Din partea universității din București a vorbit cu multă căldură distinsul conducător al mișcării naționaliste dl *N. Iorga*. Alexandri a avut deosebitul merit de a să fi coborât cel dintâiu în mijlocul poporului, și a descoperit marele tezaur al poeziei populare, pe care el artistul a încadrat-o în aur. Ca și bisericile, ca și crucile ce strălucesc în

acest oraș înstrăinat, Alexandri e un simbol. Alexandri a fost omul muncii; în acest crez al muncii să ne unim cu toții.

În numele Academiei Române a vorbit presidentul ei dl *Kalinderu*: Ridicând aceasta statuie ne facem o parte numai din ceea ce datoram lui Alexandri »acel rege al poeziei vecinic tânăr și fericit«. Serbările jubilarie din anul acesta ne amintesc, că și Alexandri, peste 40 de ani a fost podoaba literaturii și fala țării noastre. El a scos și a dat la lumină nestimatele comori populare, el a preamărit gloriile străbune cât și ale vitejilor nostri ostași; el a lucrat la redeşeptarea țării nu numai ca poet dar și ca om politic. Dl Kalinderu în partea ultimă a cuvântării sale vorbește despre raporturile prietenești ce existau între familia domnitoare și Alexandri, un rege și el.

În numele universității din Iași a vorbit academicianul Naum, care analizând opera literatului Alexandri, trece la activitatea lui ca om politic și amintind de răpirea Bucovinei și a Basarabiei, termină: »Dar veni-va ziua aceea sfântă, când vântul mântuirii va duce corbii și norii pe calea pribjirei și cerul țării noastre va fi iarăș nepătat și limpede«.

După dl Naum vorbește bătrânul novelist N. Gane; în numele teatrelor, vorbește Nottara dela București, Anestin dela Craiova și Haralamb Lecca dela Iași, iar din partea veteranilor, a căror vitejie a cântat-o poetul cu atâta măiestrie, vorbește generalul Leon.

După vorbirile Dlor Codreanu și Butureanu începe depunerea coroanelor și defilarea publicului, care ajungând în *Piața Unirei* a încins o horă mare.

Sara a fost la teatru o reprezentație din diferite piese de a lui Alexandri, jucate de Nottara, Anestin și artiști de ai teatrului național din Iași.

Slăvescu.

EGOISMUL.

Fragment dintr'un tratat asupra filozofiei lui
A. SCHOPENHAUER.

Motivul de căpetenie și cel mai răspândit al lucrărilor omenеști, ca și în viața animalelor neraționale, este egoismul. În prima treaptă, ca o însușire nevinovată și nevătămătoare altora, egoismul se zice *iubire de sine*; iar când e condus de rațiune, care-l ajută a-și urmări sistematic scopurile sale, se zice *interes*; și când are în vedere exclusiv numai binele și fericirea sa, în lumea aceasta sau în altă lume, sub forma de religiozitate, neținând samă de interesele și drepturile altora, e privit ca un viciu, sub propriul nume de *egoism*.

Afară de puține excepțiuni, egoismul este un motiv al lucrărilor omenеști atât de puternic și de lăpt, încât unii filozofi și moralști au crezut, că nu poate fi în om un motiv mai pe sus decât egoismul, și că fundamentul moralei nu poate fi altul decât *interesul bine înțeles*. Astfel Hobbes, Helvetius, Holbach, La Rochefoucauld, cele mai nobile simțeminte, binefacerea, generositatea, însăși mila și iubirea de oameni, le reduc la egoism. Pentru ei cel mai bun om este acela, care știe pune interesele sale în armonie cu ale altora, așa ca îndestulirea propriilor sale trebuințe să fie binefăcătoare și altora. Această e o teorie morală, cunoscută sub numele de *egotism*, spre deosebire de egoism, care e un îndel și un element fundamental al naturei animale. Acestor moralști le scapă din vedere deosebirea între cele două bolduri sau instincte principale, cari formează fondul fiecărui individ: boldul conservării de sine, isvorul egoismului și al tuturor relelor și patimilor ce se nasc din el; și boldul pentru conservarea speciei, care se manifestă cu o putere neînvingă în iubirea sexuală, apoi în iubirea părinților, mai ales a mamei pentru feții săi, și preste tot în simpatie și în iubirea de oameni.

Egoismul, după firea lui, e nemărginit. Omul, ca și animal nerațional, vrea necondiționat să-și păstreze existența, s'o apere de lipsă și de durere, să-și asigure și să-și mărească bunăstarea, să guste toate plăcerile de cari e destoinic, și, de s'ar putea, să-și desvoalte facultăți pentru

noi plăceri. Egoistul niciodată nu poate sătura lăcomia sa; el ar vrea să aibă totul, sau cel puțin să stăpânească totul. Ca să ne închipuim mărimea egoismului, să luăm cazul, că egoistul ar trebui să aleagă între nimicirea întregii lumi și a neînsemnatei sale individualități; fără a sta la îndoială, el ar alege pe cea dintâiu și ar zice: piară lumea, numai să trăesc eu. Astfel egoistul se privește pe sine ca centrul lumii; și ori ce s'ar întâmpla, el se îngrijește înainte de toate de viața și interesele sale. El n'are nici o simțire pentru lucrurile și ființele, cari nu-i pot servi la nimic, cari nu-l interesează, și e nepăsător ca piatră față cu toți aceia, dela cari nu poate spera vre un folos. Și din contră, tot ce e în potriua tendințelor sale, deșteaptă neplăcerea, ura și mânia sa; și pe aceia, în care vede, sau numai i-se pare că vede posibilitatea de a-l împedea în aspirațiunile și pornirile sale, îi privește ca dușmani ai săi, și caută a-i înlătura sau chiar a-i nimici.

În om egoismul, ca și plăcerea și durerea, ajunge cel mai înalt grad. El se arată pe o scară întinsă și în modul cel mai înfricoșat în canibalism; apoi, în societățile eșite din starea primitivă, în omor. Aici înse, începând a se deștepta conștiința morală, fapta omorului este urmată adeseori de mustrarea de cuget, acel cumplit judecător al tribunalului lăuntric, care urmărește pe făptuitorul de rău și-i inveninează zilele până la moarte. Alte forme, sub cari se arată egoismul, sunt bătaia, schingiuirea altora, întrebuițarea lor ca unelte, și ca simple mijloace pentru bunăstarea și plăcerile sale. Instituțiunea robiei, care în vechime despoia de demnitate drepturile omenеști majoritatea societății și o reducea la valoarea de ființe neraționale sau de simple lucruri (*res*), era forma cea mai răspândită a egoismului omenesc; și ea nici azi nu s'a desființat pretutindeni. O formă analoagă robiei era claca, iobăgia sau robotele, instituțiune medievală care de abia pela jumătatea veacului al 19 s'a desființat prin lege, însă care, sub forme mincinoase de legalitate, există și azi și constituie arzătoarea problemă a raporturilor dintre muncitorii și proprietarii de pământ, și dintre capitalști și lucrătorii fabricelor și atelierelor. Cum observa Schopenhauer în Parerga, II, 260—1, deosebirea între robie, robotă și proletariatul

simbriaș este mai mult de formă; în sine ele sunt același lucru și consistă în faptul, că puterile unui om se întrebuițează, în cea mai mare parte, nu pentru sine, ci pentru alții. De aci urmează o prea mare sarcină de muncă și totodată sărăcie și mizerie pentru unii, și o îngrămădire de bogăție, de lux și îmbuibare pentru alții, împreună cu nedreaptă scutire de sarcini și greutăți. Pentru că fiecare om are dela natură numai atâta putere, câtă îi trebuie pentru a smulge pământului mijloacele de întreținere pentru sine. Câtă vreme dar există de o parte luxul și trândăvia, trebuie să existe de altă parte munca peste măsură și traiul rău, fie sub numele de sclăvie, de iobăgie sau de proletariat simbriaș. Deosebirea între ele este numai, că sclăvia dătoarește originea sa puterii și silei, iar proletariatul înșelăciunii și vicleniei.

Mijlocul de a îndrepta această stare de lucruri ar fi micșorarea și înlăturarea luxului și a prea marelui neegalități de avere: isvor de mizerie și nefericire atât pentru bogați cât și pentru săraci. Ar fi înse o rătăcire a pretinde. cum voește, Tolstoy și unii socialiști, ca tot insul să-și câștige pâinea în sudoarea frunții sale, prin munca musculară. Dacă nu s'ar găsi oameni, cari să nu fie siliți a munci pentru propria lor existență și cari să aibă timp liber și destule mijloace de a se ocupa cu științele și cu artele; progresul ar fi cu neputință. Descoperirile și invențiunile oamenilor de știință sunt de o potrivă folositoare tuturor; întrebuițarea mașinelor și puterile naturei în locul brațelor omenești lasă și muncitorilor cu mâinile timp liber și le înlesnesc mijloacele de a se cultiva și a duce un traiu mai ticit; iar operele de artă îndulcesc și înfrumusețază viața tuturor. Afară de aceasta, mulțimea are trebuință de conducător, de preoți, medici, funcționari și de alți oameni de specialitate, a căror muncă e mai de valoare decât a plugariului și meseriașului. Prin știință și inteligența lor ei contribuiesc mai mult la producțiunea avuției naționale decât omul de rând; și dar e drept, e în interesul tuturor, ca din această avuție să li se facă o retribuțiune egală cu munca și talentul lor.

În afară de aceste condițiuni însă, despoierea fără de rost a individului său a unor clase întregi de rodul muncii și de proprietatea lor este asemenea robiei și tot așa de nedreaptă; pentru că proprietatea e prelungirea personalității,

în ea se află întrupată prin muncă puterea trupescă și sufletească a muncitorului. Pentru aceea numai munca, oricât de neînsemnată, poate da drept de proprietate asupra unui lucru; de aci și valoarea lucrurilor stăpânite, mișcătoare sau nemișcătoare se consideră după munca ce ar trebui pentru refacerea sau reproducțiunea lor. D. e. un diamant, găsit din întâmplare, nu costă decât grija pentru păstrarea lui, dar munca și cheltuelile pentru găsirea unui alt diamant asemenea acestuia ar costa enorm de mult.

Folosirea sau usufructul unui lucru, ori cât de lung timp, fără o muncă pentru îmbunătățirea sau asigurarea lui, nu dă drept de proprietate asupra acelui lucru. Prin urmare așa zisul drept al primei ocupațiuni, d. e. asupra unui loc de vânat fără vreun adaus de muncă, fie macar pentru a-l îngrădi nu are nici un temei moral. Dreptul de proprietate nu poate fi întemeiat moralicește decât pe muncă; și el dă posesorului o putere tot așa de nemărginită asupra lucrului stăpânit ca și asupra persoanei sale proprii; de unde urmează că el, prin schimb, fie prin dăruire, vânzare sau moștenire, poate da altora proprietatea sa cu același drept. Ca probă din viața practică în sprijinul acestei teorii, Schopenhaur aduce mărturisirea unui president al Americii de nord, Quincy Adam, care recunoaște locuitorilor indigeni dreptul de proprietate asupra câmpiilor cultivate de ei și asupra tuturor lucrurilor agonisite prin muncă; însă nu și asupra pădurilor și câmpiilor, în cari ei nu fac altceva decât vânează. Ca o altă probă amintește faptul moral, că de și furtul de vânat e pedepsit tot așa de greu, ba în unele țări mai greu decât furtul de bani; cu toate acestea o asemenea pedeapsă nu trage după sine pierderea onorii civile, ca pedeapsa furtului de bani; și deși braconicul pedepsit rămâne cu oarecare pată, nu e privit ca om necinstit asemenea furului pedepsit, pe care toți îl evită. Pentru că vânatul și ținutul, unde se află, nu e privit ca proprietate creată prin muncă; ea se întemeiază numai pe dreptul pozitiv, nu și pe cel natural sau moral¹⁾

O ciudată formă, sub care se manifestă egoismul în massă, este *șovinismul* sau *fanatismul național*. El întunecă mintea unui popor întreg și tâmpește simțemintele morale față cu

¹⁾ Die Welt al... Wille. sII ed. II 682—3.

indivizi și popoară de altă origine; întocmai cum făcea fanatismul religios altădată față cu oamenii de altă credință și cum, în timpul revoluțiunii franceze, făcea raționalismul și republicanismul față cu oamenii de alte păreri. Raționalismul de fier făcuse din Robespierre un monstru; fanatismul jezuiților inventase înfiorătoare mijloace de chinuire și de omor în suteranele inquisițiunii. Popoarele cuprinse de fanatismul național tratează azi pe alte popoară ca material pentru propriul trai, pentru propria dezvoltare și întărire; și încercă a și-le asimila cu sila, dacă nu se poate altfel, ca și cum un popor ar fi o colecțiune de stridii. Da, asimilarea firească e o lege a naturii, căreia toate organismele îi datoresc creșterea și dezvoltarea lor; dar asimilarea firească se face de sine, fără violență, și e întemeiată pe simpatie și pe interesul propriu al acelor ce se asimilează, întocmai cum asocierea ideilor și simțimentelor în suflet se face după analogia lor, și cum sinteza chimică se întemeiază pe afinitatea elementelor. Așa asimilări de popoară s'au făcut în totdeauna; ele sunt o condițiune a progresului și a evoluțiunii dela forme inferioare la forme superioare de viață. Cea mai mare putere de asimilare, în acest înțeles, au avut Romanii, dela cari au moștenit-o urmașii lor. Ei i-se datorește, în apus, contopirea popoarelor barbare din evul mediu în națiunile romanice de astăzi și, în răsărit, contopirea Dacilor și a unei însemnate cătimi de Slavi în poporul român. Dar o asemenea asimilare e o trecere dela o stare mai rea la condițiuni de existență mai bune. Calitățile morale și gradul de cultură sunt hotărâtoare în atari fenomene istorice. Iar când lipsesc aceste condițiuni, încercarea de asimilare e în contra legilor naturii și nu se poate considera decât ca un războiu de cucerire cu puterea brutală, cum au fost și sunt toate războaiele de cucerire, un fel de canibalism în massă. Și pe cât de moral și de aprobat este egoismul inofensiv, mărginit în cercul drepturilor firești, ce le are fiecare individ și fiecare popor de a trăi și a se desvolta liber, pe atât de nedrept și de urgisit este egoismul necumpătat sau fanatismul național, care nu recunoaște și altora

aceleași drepturi, de cari se bucură el. Un asemenea egoism este cu atât mai imoral și mai primejdios, când legile positive și autoritatea statului, menite ca să apere drepturile tuturor popoarelor cari fac parte din același stat, se întrebuițează ca arme pentru făptuirea celor mai nedrepte tendințe ale egoismului național. Atari fapte sunt egale cu cele mai urgisite crime, cu crimele de tradare. Apoi, când pentru acest războiu lipsește numărul și puterea, cum se întâmplă azi la unele națiuni din Europa, cari vor cu orice preț să-și asimileze popoară mai numeroasă decât ele și cu calități sufletești superioare lor; atunci asimilarea este un ideal contrar tuturor legilor naturii și moralei, și lupta pentru realizarea lui este o nebunie.

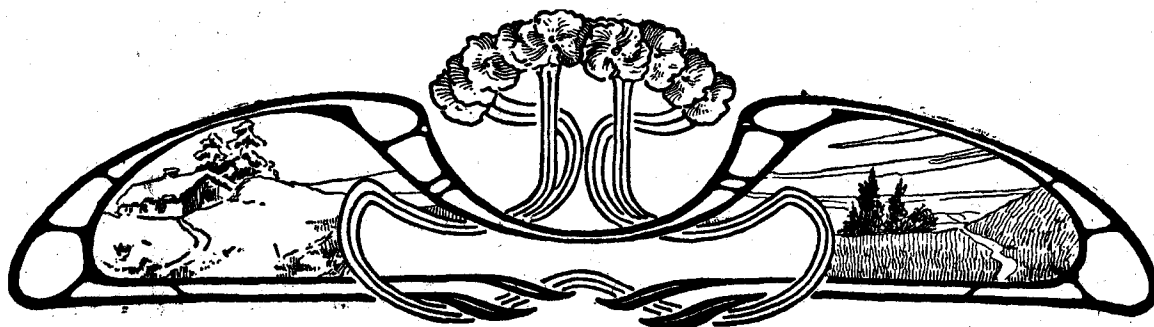
Schopenhauer nu vorbește de fanatismul național. El atinge numai în puține cuvinte, în Aforisme, I, 381—2, prejudeciile și caracterul național, pe care însă nu-l definește esact. Mândria națională o socotește ca cel mai ieftin fel de mândrie, pentrucă ea suplinește mândria întemeiată pe calitățile și meritele personale. Pentru aceea oricine n'are altceva cu ce să se fâlească, stă înainte cu națiunea sa, și e gata să apere toate rătăcirile și nebuniile ei.

Liber de orice prejudeții naționale, nu numai nu făcea paradă de patriotism, dar în momente de supărare zicea că-i e o rușine că e german, și își aducea cu plăcere aminte de originea olandeză a străbunilor săi. Naționalismul său părea a se mărgini numai la limba germană, a cărei iubire, ca iubitor de literatura frumoasă și ca mare scriitor el însuși, i-o însuflase mai ales cetirea poeziilor lui Goethe; și era indignat de cele mai mici greșeli de limbă ale scriitorilor contemporani. Cu toate acestea, adevăratul său patriotism se vede și din faptul, că el critica cu asprime fanfaronada, măimușăria politică și alte scăderi ale compatrioților săi, pe cari la alte națiuni le trecea cu vederea, sau le găsea scuzabile¹⁾.

M. Strajanu.

(Va urma.)

¹⁾ Cf. Gwinner, Art. Schopenhauer I. ed. p. 204.

O săptămână în țară.

— Note cu creionul. —

(Continuare și fine).

Tovarășii mei de drum au plecat de două zile la Constanța și eu nu m'am îndurat să părăsesc Bucureștii. Ce profitasem eu în aceste câteva zile; mai ales în cele dintâi, când ploaia nu ne da răgaz să ieșim la stradă?

Mă gândesc la minunata idee a d-lui Iorga, de a se ajutama profesorii dela noi — mai ales cei de românește — ca să poată sta măcar *un an* la București. Ce prilej minunat de a pătrunde măcar în parte comoarele din biblioteca Academiei, cari pentru noi sunt — terra incognita. Și ce prilej de a-ți însuși cât de cât un limbaj mai cinstit. A! Cât de frumos vorbește aici cel din urmă birjar — incomparabil mai frumos, ca ori-care »inteligent« dela noi!

»Transilvania« ar aduce un serviciu mai real culturii noastre din patrie prin aceste ajutoare, decât prin acele, ce se distribuie tinerimii universitare, care în marea ei majoritate, își începe cariera prin — a nu rămânea în patrie.

Urc în tramvai — să iau drumul spre Belu. Mi-se spune, că e foarte departe, dar n'are a face: trebuie să văd mormântul lui Eminescu. Pe drum, vecinul meu în-

cepe vorba. Și de astă dată trebuie să remarc spiritul deschis și comunicativ al Românilor din Regat. Cât sunt de comunicativi și drăguți! Noi? Trecem unul pe lângă altul, fără să ne oprim la o vorbă, salutându-ne în fugă. Stăm morocănoși și tăcuți, frământându-se fiecare cu gândurile lui a parte. N'am putea să lăsăm la o parte mutra rece și gânditoare, măcar când suntem la stradă? Nu ne-am putea însuși ceva din afabilitatea și preveniența publicului bucureștean, căci afabilitatea — spune un scriitor — nu te costă nimic și în schimb cucerește atâtea inimi!

Dar Belu e într'adevăr departe! Zidirile încep a se rări, în vreme-ce grădinile — cari dau Bucureștilor o extindere atât de mare — încep a câștiga în dimensiune. Grădinile aceste împiedecă, ce e drept, condensarea edificiilor, dar provăd, în schimb, orașul cu aer curat, un privilegiu acesta, cu care nu știi câte capitale europene se pot mândri. Poarta cimitirului — cu o inscripție destul de banală — e deschisă pentru public. Trec prin cărarea principală. Monumente foarte frumoase se înșiruie de amândouă părțile, vestind, în litere de aur, mai mult seau mai puțin

strălucitoare, amintirea color adurmiți. Am parcurs întreg cimiterul, fără să dau de mormântul lui Eminescu. Cimiterul era aproape gol; abia vântul spulbera în bătaie de joc frunzele, cari începuseră deja să cadă...

La rentoarcere, dau de cripta *Iuliei Hașdeu*.

Cobor cele câteva trepte, în cripta aranjată așa de frumos, încât ți-se pare mai mult o capelă. La dreapta, masa de scris a Iuliei, sub sticlă operele ei — o mulțime de volume, apoi manuscrise. La stânga, maxime morale și filozofice, cari mi-se par cunoscute din »Sic cogito.«

Sus, spre coșerșul de sticlă colorată, portretele familiei Hășdeu — genealogia întreagă, începând cu *Iulia-virgo* și până sus la avus — abavus-atavus...

Iar la mijloc stăpânind par'că întreg cuprinsul criptei, statueta Mântuitorului, resfrânsă de mai multe ori, în oglinzile din față.

Pe masa de scris un album, pentruca cercetătorii mormântului să-și iscălească numele, ori să însemne un șir comemorativ. E plin de iscălituri — plin de improvizații mai mult, seau mai puțin norocoase.

Ies din criptă foarte mulțumit sufletește, gândindu-mă cu mâhnire la sumedenia de opere ce ar fi putut produce această copilă genială, dacă n'ar fi murit așa de fragedă încă.

Mai dau un ocol și mă întâlnesc cu un domn, care venise fără îndoială să cerceteze vre-o groapă scumpă.

— Dle... vă rog... mormântul lui Eminescu!

— Ce poștiți?

— Mormântul lui Eminescu.

El stă zăpăcit, se preface că se cugetă, murmurând de câteva ori: »Eminescu — Emenescu«, pe urmă îmi spune:

— Nu mai știu, domnule unde e. O să-ți arete îngrijitorul de acolo...

Trec la îngrijitor, repetând întrebarea.

El se ridică, tocmai rețezia iarba de pe un mormânt — stă o clipă nedumerit pe urmă se isbește cu palma peste frunte:

— Da, da, Eminescu, cum nu! Poftim la stânga, în dreptul puțului.

Trecusem de două-trei-ori pe acolo, dar cui să-i treacă prin minte, că monumentul lui Eminescu să fie așa de — modest.

Un bloc de granit, deasupra căruia răsare, în bronz, chipul dulcelui măiestru. De desupt inscripția:

Reverse dulci scânteii
Atot-știutoarea
Deasupra-mi crengi de tei
Să-mi scuture floarea.
Ne mai fiind pribeag
De atunci înainte
Aduceri aminte
M'or troeni cu drag.

În jurul mormântului sunt aievea câțiva tei tineri, iar la o parte, un teiu mare și frumos. Teii cei tineri, par'că au răsărit din »ramura« pe care poietul o cere iubitei:

De voiu muri, iubito, la creștet să nu-mi plângi.
Din teiul sfânt și nobil o ramură să frângi.
Deasupra mea în grije tu ramura s'o 'ngropi
Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi.
Simți-o-voi odată umbrind mormântul meu,
Mereu va crește umbra-i, eu voi dormi mereu.

Monumentul, monumentul însă prea e de tot umilit, pentru *singurul* uriaș al literaturii române, — singurul glas îndreptățit de a striga, plutind peste vremi, în urechile epigonilor: *Exegi monumentum!* Nici cu acest simulacru de monument, nici cu bustul din parcul Ateneului nu s'a achitat încă tributul de recunoștință, cu care țara datorește celei mai curate glorii a ei.

Pentru Alexandri s'a aflat destul bronz — și vrednic este — pentru oamenii politici este bronz berechet — vor fi vrednici și ei — numai pentru statuia celui mai *ales* din cei chemați să nu ajungă oare?

În razele soarelui ce asfințește, chipul dulcelui Măiestru, se înseninează de un zimbet superior — un zimbet de iertare.

* * *

Singur!

Ce plăcere să rătăcești singur pe străzile unui oraș mare, unde nu te cunoaște nimeni.

Treci nepăsător la privirile curioase ale trecătorilor, cari cu toată opintirea ta de indiferență, par a recunoaște în tine pe provincialul.

Cobor din tramvay și o iau pe jos, cu gândul la tovarășii mei, cari se vor leghăna în vremea asta, pe valurile Mării-Negre.

Trec prin Calea Victoriei, cu țigara în gură, dar o arunc în curând, căci bag de seamă, că nu prea se fumează la stradă. Și cum trec pe lângă vitrinele câtorva librării, în fundul sufletului, mi-se desmeticește, din somnul cel de moarte, vechea dragoste pentru cărțile anticarilor, pentru cari jertfiam, pe vremuri, cele din urmă parale, menite pentru cină. La vitrina celei mai apropiate librării, mă opresc. Doauă geamuri strălucitoare sunt populate de scriitorii străini, aproape toți francezi, iar alte două cuprind scrierile autorilor români, cele mai recente. Cele mai multe sunt cunoscute și la noi și caut înadins după doi-trei autori mai obscuri, cari — din lipsă de talent sau de reclamă — n'au resbit încă a se face cunoscuți și dincoace de frontieră.

Subsuoară cu cele câteva volume, constatez încă odată, că volumele autorilor români sunt foarte scumpe. Cu cei zece

lei, pe cari îi dasem pentru 3—4 volume, mi-aș fi procurat în nemțește seau unguerește lectură pe o lună de zile. Fatalitate națională: prețul volumelor e totdeauna în raport invers cu numărul cetitorilor!

Cer lămuriri dela un sergent, unde aș afla un anticar. Foarte prevenitor, îmi spune să dau în dreapta, pe urmă s'o iau în strada... Mai știu eu ce stradă mi-a spus! O iau într'acolo, cotesc la dreapta, mai cotesc încă odată, la întâmplare. Un alt sergent îmi spune, că trecusem de ele.

Și tot cercându-le urma, m'am rătăcit de-a binele...

Intr'un târziu mă pomenesc, ca prin farmec, la Dimbovița. De aci știeam drumul. Iată strălucitul palat al postelor — apoi »Carul cu bere«.

Comand o halbă și ceva de îmbrăcat. Scot apoi din buzunar cele câteva jurnale, pe cari le cumpărasem pe drum, și trec cu ochii peste coloane.

E greu să te obicinuești cu jurnalele din țară, să te împaci cu stilul lor violent, cu articolele așa de scurte, în cea mai mare parte informative. Foiletonul, cu puține excepții, cuprinde traduceri de romane. Sunt însă rubrici scurte de note hazlii, de un spirit scăpător, cari se citesc cu multă plăcere și cari ar trebui introduse și în presa noastră de zi, după norma »Momentelor« cam crude une-ori (dar adevărate!) ale »Orizontului«.

Se vorbește numai românește. La câteva mese observ mai mulți »ungureni«, pe cari îi cunosc după vorbă, după port. Sunt bănățenii, cari plecaseră înaintea noastră cu o tăptămână și acum se înapoiau dela Constantinopol.

Profit de după amiază să mai văd odată espoziția. Și de astă dată remarc foarte mulți oaspeți, cari vorbesc unguerește. Pavilionul închisorilor și al spitalelor îmi leagă atenția de astă dată, amândouă aran-

jate cu multă artă. În deosebi lucrările întemnițaților, începând dela cele mai simple țesături și lucruri de lemn — până la mobilele cele mai luxoase și broderiile cele mai fine, te pun în uimire. Pavilionul austriac e foarte bogat, iar cel al țării noastre e la acelaș nivel, escelând în ramul mașinărilor agricole, mai cu seamă. Alături pavilionul Românilor din Bucovina, e cel mai cu gust aranjat dintre pavilioanele Românilor în afară de regat.

De sus, de pe turnul lui Țepeș-Vodă privesc încă odată lumea ce mișună pe aleele expoziției, sutele de turnuri ale bisericilor, cari povestesc cu mâhnire de evlavie de odată a Bucureștilor...

* * *

Duminecă, cea din urmă zi

Merg la biserica »Domnița Balașa«, să ascult serviciul divin. Biserica e cam micuță, dar de o înfățișare artistică, extraordinar de bogată. Preotul iese cu darurile, publicul ingenunchiază...

Ies foarte mulțumit din biserică, regretând totuș că nu mi-a fost dat să aud corul acestei biserici, despre care se spun atâtea cuvinte de laudă.

M'am abătut prin Cismigiu, minunându-mă în drumul meu, de ofițerii pe cari îi zăriam la geamul restaurantelor, stând lângă păharele cu ceva lichid roșu.

— Ce beau domnii acolo? Sirop?

— Nu, domnule. Pelinaș, aperitiv.

Se obicinuește numai *unul* înainte de masă.

Ceva mai solid ca la noi!

Cismigiul e un parc foarte frumos, situat chiar în mijlocul orașului. Cări largi, umbrite din belșug, duc în toate părțile. Mă surprinde că nu văd public. Abia ici-colo, pe câte o bancă rasleată, părechi discrete. În jurul lacului, o liniște desăvârșită, chiar și la hotelul de pe insulă. Și sunt 11 oare.

Aflu, că publicul bucureștean nu are preferință pentru Cismigiu, decât seara.

Trec pe la cafeneaua »Bulevard«, unde aveam să mă întâlnesc cu niște prieteni — și nu erau nicăiri!

M'am rentors spre casă apoi, pe jos, bucurându-mă încă odată de aspectul vesel al trecătorilor de oraș mare.

Te rețrează priveliștea asta de oameni cu voie bună, cari se grăbesc par'că la un mic chef de zi de sărbătoare. Goana, eterna goană a civilizației, după plăceri!

Singurul lucru, care-ți suprimă pentru moment, ilusia că treci pe stradele unei capitale europene — sunt strigătele neîntrerupte ale Oltenilor cu zarzavaturi.

Mă pomenesc în spre Obor și ispita mă atrage în spre mahalale. Trec înainte, cu gândul să iau în vr'o cârciumă lăturalnică o »fleică la grătar« și un »jum'a de chil«. N'am avut însă curajul. Eram prea binișor îmbrăcat și-mi eră teamă să nu mă încurc cu vre-un cutare cetățan cu dare de mână, care nu poate suferi pe »coate-goale« cel cu haine negre.

Dintr'o crâșmă, răsbate până departe un tenor strident, acompaniat de muzică:

Heeee!

Eu sunt Jean dela Obor

Junimist-conservator,

Care a speriat orașu

Cu porunca dela nașu!

Zimbesc reamintindu-mi cupletul bine cunoscut dela — Jean Feder!

O copilă de vr'o doi ani aleargă pe dinainte-mi, cu păr bălăn-buclat, cu picioarele goale.

Mi-am adus aminte de Didi a mea și mi s'a făcut așa un dor de ducă...

* * *

Mai știi și eu dacă am durmit ceva peste noapte? Și dacă peste tot, am dormit cât am stat acolo? Ori am visat

poate tot ce s'a petrecut în decurs de o săptămână?

Am visat probabil, și m'am pomenit pe urmă, pe tren, mai obosit de cum venisem. Impresiile multiple și fugare, cari m'au ținut deștept o săptămână, se dis-tramă acum, ca o pânză a Penelopei.

La Ploiești, Nicu Meț, de care mi-am uitat să fac amintire, mă salută radios. — A, bon jour! Sărut mânilor — mele! Și-mi oferă din broșurele lui mai nouă à 5 bani, Sunt fleacuri rimate, improvizații de actualitate, cari îmi amintesc de un alt bard de stradă, în ediție ungurească: Hazafy Veray János. Are multă asemănare în gesturi, în înfățișare cu bătrânul Hazafy, care-ți vinea în cale de departe pe bule-vardele Pestei, salutându-te cu:

— Servus, tocmai am ceva pentru tine, foarte interesant!

Și-ți oferea apoi din poeziile lui, ti-părite pe hârtii colorate câteva bucăți, à 2 cruceri.

Se resimte răcoarea dinspre munte, orizontul încetul cu încetul se îngustă sub îmbrățișarea încătușătoare a culmilor.

O bătrână stă privind neclintit la geam, ștergându-și lacrimile.

— Păi cei băbușco, n'ai chef? o în-treabă vecinu-so.

— Am neică, am ... dar par'că mi se urcă așa ceva în gât, un nod dela inimă..

Și din vorbă în vorbă bătrâna spune, că e de lângă Mediaș și că n'a fost pe acasă de vre-o zece ani. Cu bătrânul o ducea rău, că să îmbeta în toată ziua și o bătea; a venit aci, că are o fată măritată, dar tot n'o rabdă inima să nu să întoarcă acasă ...

— Ți-e dor de bătrânu, ce? o ispi-tește el mai departe.

Bătrâna are un zimbet abătut, care-i dă la iveală lipsa dinților.

— Păi... știu că n'oi rămânea să mor aici și el dincolo, că doar la olaltă am trăit ...

— Ei, să vină el aici — ce să mai faci D-Ta atâta cale.

Bătrâna clatină din cap cu încăpăținare:

— Că doar n'oi muri pe aici — să mori în satul tău; așa e legea!

Raționamentul firesc al bătrânei pune pe gânduri pe mulți din tovarășii de drum.

Cu înfățișarea ei de bătrână cu un picior în groapă, ștergându-și lacrimile de bucurie văzând cum granița se apropie — era un *simbol* al dragostei de țară!

La Predeal am stat mulțisor.

Iau ceva de mâncare într'o prăvălie cu înfățișare de birt și comand o halbă — cea din urmă halbă din minunata bere din țară, pe tema căreia s'ar putea scrie diti-rambi.

Și cum mâncam trag cu urechea la cearta alor doi hamali, cari vorbeau o românească așa de frumoasă ...

Târziu, când povestiam unui prieten impresiile, mi-a zis:

— Țărani ai văzut? Știi cum trăiesc ei?

Avea o nuanță de muștrare în glas.

Nu văzusem țărani, firește, dar în sfârșit — era numai decât nevoie să faci studii etnografice, în 2—3 zile!

Am văzut, într'o strălucită serie de imagini cinematografice: *suprafața scaldată în lumină.*

AL. CIURA.

O EXCURSIE.

Ioniță Banciu stă cu atelierul lui de croitor pe o stradă laterală a orașului, nu așa de strâmtă, dar plină vecinic de noroiu. Pentru dumnealui care lucra într'o chiliuță din fundul curții, nu avea mare însămnătate noroiul acesta, dar pentru soție-sa, și mai ales pentru celea trei fete, mărișoare din darul lui Dumnezeu, eră foarte neplăcut. Casa în care locuiau, văpsită într'un galbin șters, da spre uliță, și de multe ori fereștile se deschideau, ca cei din casă să mai iee puțin aer. Surorile celea mai mari într'o fereastă, mama cu cea mai mică într'altă fereastă, se așezau așa cum vedeau, că fac doamnele de frunte din oraș, și fixau aspru trecătorii grăbiți de pe stradă. Se distrăgeau de minune, când deodată o trăsură cu caii buestri, venia în ruptul capului, improșcând cu raze dese de stropi din mocirla drumului în amândouă părțile. Coconițele și mama săreau repede dela fereastră, deși acum ar fi voit mai ales să vadă cine trece. Și dacă pân' aci, erau cu toatele bine dispuse și nu se mai slăbeau din „sorioară“ și „mamițo“, după trecerea trăsurii ce improșcase cu noroiu, stau gata să se certe la cea mai nevinovată vorbă. Nu se mai puteau așeza pe plac în fereastă, vedeai că le trec călduri pe obrazi, și în restimpuri câte una se smâncea din presa fereștilor strimte, și trecea la oglindă să-și tocmească „tenul“, — cum obicinuiu să spună.

Să nu fi dat Dumnezeu sfântul să între în astfel de clipe în odaie meșterul Ioniță Banciu. Căci de pildă azi mama, făcându-se că nu bagă samă de bărbat, zice fetelor:

— „De câte ori n'am zis eu dumnului să ne mutăm din iadul acesta! Să nu cutezi tu să-ți scoți capul pe fereastă, unde s'a mai pomenit așa casă! Dar dumnealui vede, dumnealui ascultă de vorbele mele? Ah! s'o dai dracului așa viață!“

— „Dă-o soro, dă-o, numai ai grije să pleci și tu deodată“ spunea mănios meșterul Ioniță, aprins deodată ca de un foc de vreascuri uscate. „— Adecă dumnilor de uitatul pe fereastră le arde? Și eu să trag ca un cal de povoaară din noapte în noapte! zi numai soro, zi, c'o să ne mutăm noi odată n'ai grije, o să ne mutăm!“

Mama vedea, că n'a nimerit'o bine de data asta, că meșterul e năcăjit foc. N'a mai zis nimic, știind ea ce ar urma, ci cu toate trei fetele se străcoară frumos afară, pretinoase acum ca și când în veci nu ș'ar fi dat ghiolduri în fereasta prea mică.

Și Ioniță Banciu avea de ce să fie cătrănit. Un domn comandase la el trei rânduri de vestminte, pentru dânsul și pentru doi băieți, — făcute toate pe măsură cum trebuie. De două zile cerca să afe unde șade domnul, și nu-l mai găsia. Plecă ucenicul dimineața și se întorcea la amiază, cât ce îmbuca de trei ori pornia din nou, și sara numai atâta mângăiere-i putea aduce stăpânului: „Nu se găsește“. A doua zi seara băeatul mănca o sfântă de bătaie, de să-i fie destul pe un an, și Ioniță să hotărî se dee afacerea la poliție. Dar numele domnului ce comandase la el vestmintele, nu-l purtau nici unul dintre cetățeni. Cu vestea aceasta ce i-s'a pus la inimă a intrat el în casă, și-a auzit vorbele aspre a soției. — De fire era un om blând și bun, atâta numai că prea eră nervos. Se aprindea deodată. Când i-a spus mai întâi nevasta că-i nervos i-s'a părut, că vorba aceea însămnă atâta cât nenorocit, și gândea că femeie-sa are dreptate. Dar îndată ce se liniștea îi venea greu de vorbele ce-a spus femeii, și i-ar fi plăcut mult să nu le fi zis. Adecă într'adevăr nenorocit să fie el?

Și Ioniță Banciu se gândia adânc, și cu cât se cugeta mai mult, cu atâta se însenina mai tare. El e un ficior dela țară, pe care tatăl său, care știa ceva carte, îl dase de când eră de șapte ani ucenic la un croitor. Cetise bătrânul prin foi, că azi și măestria e bună, că-i prostie să-ți stea gândul tot la domnie mare, — și ascultase și la sfaturile ce i-le dase preotul din sat. Și Ioniță se trezi mai întâi în oraș, apoi în straie nemțești, niște pantaloni lungi și spintecați, și nește mâneci ce le răsfrângea. Ascultător și blând cum era simți destui pumni dela ortacii de-o samă și dela calfe, dar în sfârșit a dat Dumnezeu de a ajuns și el calfă, cu haine nouă, curate, ș'a început să cutriere orașele.

Nesmintit, se simțea mai sus, cu mult mai sus, ca pretinii lui de acasă, ce învărt sapa și lopata. El era între domni, cum s'ar zice, făcea plimbări, avea frizură, vesminte la modă. Și nu-i părea rău că s'a făcut croitor, căci pe

deasupra e o măestrie curată, și dac' o ști în vârti bine, îți face traiul liniștit. Ioniță, cutrecrând orașele, se gândea la tihna și fericirea lui când își va putea deschide atelierul, și el, stăpânul, va purta foarfecile albe prin postav de toate colorile, iar calfele și ucenicii lui vor împunge de sute de ori pe minută.

Gândul acesta și domnișoara Margareta îl făcù s' o rupă cu colindatul prin lume, și căne cănește să-și deschidă un atelier pe ulița aceasta plină de noroiu. — Când se văzù în noua instalație, văzù și mai bine marea depărtare ce e între *deunde-o* pornit și *unde-a* ajuns. Și atunci își îmbrățișa soția tină, și-i făgăduia c' o s' o ție ca pe o împărăteasă. — Căci, fără îndoială, era mare deosebirea dintre Margareta lui și muieră vr' unuia din sat dela ei, cu care a copilărit dânsul. Și iar simțea măestru Ioniță Banciu așa o căldură la inimuța lui, de nu s' ar fi dat pentru toată lumea asta.

Munca începù, întâi singur, fluerând române dulcege, moi par'că, în atelierul lui, apoi un ucenic se alătură lângă dânsul, iar la zece ani cea dintâi calfă. — Și nu-i mergea deocamdată prost, căci era aprig de mână, de gândea că i-o poartă vântul, casa nu li era grea, — trei copile și nevasta. Ioniță întrase în „lume“, în reuniunea meseriașilor, cetea foi, din când în când întra în vr' o cafenea, și privea cum se joacă la biliard. Dar spre nenorocul lui, toate trei fetele îi crescuseră deodată mari. Eră mândru cu ele, cine n' ar fi mândru cu trei domnișoare?, dar trebuia să asude în toată legea, ca să poată ținea acum casa. Rochiile nouă, petrekerile, pălăriile, ghetele cu călcăiu înalt, le socotea măiestru Ioniță după prețul rândurilor de haine ce le găta dânsul în atelier, în munca pe răpușie, alătura cu calfa și cu ucenicul. Îi venia greu, dar vedea că altcum, dac' ai intrat odată în lume, nu poate merge. Căci fetele lui trebuia să fie și să rămâie domnișoare și chiar de ș' ar fi uitat vr' odată de aceasta, i- ar fi adus aminte consoartă-sa, care, de când crescuse fetele, căpătă de odată curaj și toane de cocoană mare, de cuteza să se împotrivescă lui Ioniță. — Când îi eră mai apă-sătoare greutatea domnii lui, Ioniță își descărcă tot năcazul pe capul Margaretei. Toată viața aceasta nouă venia dela dânsa, se gândia el, căci dac' ea n' ar fi fost domnișoară, nici fetele lui n' ar fi. — Dar când îi trecea mânia, se în-

muia ca joljul ce-l pui în apă, ș' atunci bagă de samă, că în urma urmelor întrarea lui în șirul meseriașilor, tot dela Margareta venise, caci la casa unde nu-i muieră din viță de domn, se prostește și bărbatul.

Și în astfel de momente ar fi fost gata să-i îplinească ori ce dorință.

Chiar și acum, după ce femeile se strecorară frumos pe ușe, lui Ioniță Banciu i-se făcù milă de ele și ciudă pe sine. Se înțelege că nu pot fi mulțămite c' o așa locuință. Pune mă rog întâi că-i mică și întunecoasă, a doua oară că-i într' o stradă de laturi și plină de noroiu, și adaugă apoi la o astfel de locuință trei domnișoare, cari ar fi putut să fie măritate pană acum. Ei, dar pe aici cine mama dracului se plimbă să poată vedea fetele, și să le cadă la inimă, — să gândea acum Ioniță? Și când ar trece cineva din lume, mai de dai Doamne, vine căruța și stropește de caută se sari dela fe-reastră.

Nesmintit, trebuie schimbată locuința, altfel fetele lui se vor trece, se vor usca, ca niște mușcăți în oale, — se gândia dumnealui. — Bine că merge pe la petrekeri, dar petrekerile-s rari, și tinerii doamne cum uită de îngrabă. Nu trebuie să-i spună lui nime, — știe despre sine. O fată trebuie să folosească un întreg plan de luptă ca să învingă. Și nu atât o fată, cât mai ales o domnișoară. — Pe o stradă ca asta însă nu se poate face nimic.

S' a gândit de multe ori să se mute de aici, dar pentru un bir așa de puțin nu și-ar fi aflat altă locuință. Mai ales acum nu se putea împăca cu ideea aceasta, când trebuia să iese peste o sută de coroane pentru celea trei rânduri de vestminte, și nu afla stăpânul nicăiri. Totuși îi părea rău că a certat' o astfel între conoite, așa de dejositor, așa de prost. Nu se cuvin într' o casă ca a lor, a cărei locuitori sunt membrii în reuniunea meseriașilor, astfel pe vorbe. De aceea, vezi, dumneaci, ca mai cuminte și mai educată, s' a retras fără de nici un cuvânt, să nu se facă scandal. Ear el, vai de capul lui, încă nu s' a putut ciopli atâta, cât să nu mai dee puțință la scandal în casa lor.

Ioniță Banciu șade pe scaunul cel cu spațele umplut, și-și simte, ca o amăreală în inimă, toată neputința lui. Adânc de tot simția, că totuși cuvintele lui au fost adevărate, că-i prea grea povara ce-o duce în spate. O poate vedea

aceasta și altul nu numai el. Căci trupul acela înalt, uscat, obraji ca puși la păstramă, mânilor osoase, nu vorbeau de bine. Iar mustața rară, galbină, îi da o înfățișare bolnavă. Totuși trebuia, neapărat, să îndrepteze ceea ce a stricat prin vorbele lui nesocotite, ce mai bine și le-ar fi ținut pentru dânsul. Spre norocul lui, a doua zi des de dimineață, la poartă i-se opri o trăsură și o doamnă întrebă de domnul croitor Ioniță Banciu. Fața dumnului se umplu de lumină când doamna venise chiar să iee celea trei rânduri de vestminte, comandate de bărbatul său. Ei stau la țară, și n'au avut umblare la oraș până acum. Ioniță vâra banii în buzunar și se complimentează înaintea doamnei ce pleacă: „De pe partea lucrului răspund, cea mai prima și mai bună calitate ce se poate!“

Când durăii trăsura, improșcând cu tină în amândouă părțile, lui Ioniță Banciu îi și veni o idee luminoasă. „— Tot m'au rugat fetele și mama să facem și noi o excursie la „detunată“, acum o și facem, să știu bine că nu știu ce va fi!“

Merse grabnic în casă, unde mama și fetele stau la dejun: „M'ati tot rugat să facem și noi o excursie la „Detunată“, acum o și facem, să știu bine că nu știu ce va fi.“ — Domnialor să înțelege nu crezură, până ce Ioniță nu le spusă de visita cocoanei dela țară. — O înduioșare mare îl cuprinsă, pe el și pe consoartă-sa Margareta, de atâta bunăvoință, iar fetele nu mai puteau de bucurie. În sfârșit fetele lui Virgil, Emilia și Anuța, nu se vor mai putea lăuda la nesfârșit înaintea lor, cu ceea ce au văzut ele la „Detunată“ și cum ș'au petrecut de bine acolo. Cât le-a durut inima pe fetele lui Ioniță, când trebuiau s'asculte atâtea minunății din gura altora, cărora le-a fost dată plăcerea să facă o excursie la „Detunată“. Ascultau, și se umileau, de li se părea câte odată că-s așa de mici în fața acelora, așa de mici cât o gămălie de ac. Și ele, din darul lui Dumnezeu numai mici nu erau. ci zdravene, bine zidite, de meșterul Ioniță era numai umbră pe lângă ele. Atâta au tot stat cu gura de mamăsa, și aceasta de stăpânul, să meargă odată și ei la Detunată, încât pe încetul a intrat în sufletul întregii familii convingerea, că într'adevăr acolo trebuie să fie ceva deosebit de frumos și însemnat. — După ce se mai liniștiră, Margareta se apropie, foarte sfișoasă de acest

om ce *poate* să le ducă și pe ele odată într'o excursie —:

— „Bine dragă, să mergem, de crezi tu că se plătește!“

— Auzi acolo, se plătește! Dapoi unde merg atâția domni nu numai dela noi ci și din străinătate, cum să nu se plătească! De ce s'ar duce ei, dacă n'ar fi un loc așa de însemnat? Zice că-i o minune a firii, așa cum e stânca aceea.

— Atuncea să mergem. Vom pleca mâine de dimineață, nu-i așa?

— Nu, astăzi plecăm, nu mai las să treacă nici o zi, să știu bine că nu știu ce va fi. Avem șapte oare. În patru ceasuri suntem acolo.

— Bine Ioniță, numai trebuie ceva pregătiri, ceva de mâncare ceva.... Dar croitorul Ioniță îi tac vorba.

— Acestea le luăm gata, nu-i duce supă la excursiune. Acolo mâncare rece trebuie. Uite vă dau bani, cumpărați în grabă cărnățarie, ori ce-ți ști voi. Și nu uita de cinci litre de vin à o coroană. Pân' atunci eu câștig o căruță. — Ști să meargă toate ca pe șinor.“ — Pentru domnul Ioniță Banciu dacă era banul în palmă, toate celealalte erau jucării. — Nu așa însă pentru dumneai și mai ales pentru domnișoare. Cumperi mâncări răci și vin, asta merge într'o jumătate de ceas cu pachetat cu tot, dar până să se îmbrace coconițele, să-și facă toileta cum se zice, trec două. Tot schimbă rochiile, și tot nu-și mai află gusturile: care s'ar potrivi mai bine pentru o excursie. — Și dau să-și aducă aminte cum le spuneau pretinele c'au fost îmbrăcate ele când au fost la „Detunată“, și nu puteau să știe. Mama se învărtea în jurul lor, și cu toată știința dumniei. În aceste momente grele, ca pentru o solemnitate, nu știa ce sfaturi să le dee. Va fi știind ea multe, dar acelea-s din lumea veche, și nu cuteza să le spună.

Cea mai tinără, mai nepăsătoare, mâniată foc de atâta tândălire, eși să întrebe pe Ioniță. Acesta va fi făcut multe vestminte în viața lui pentru tot felul de ocaziuni, dar cum aștepta la poartă trăsura de o jumătate de ceas, simți, că iar se cam nervozitează și răspunse scurt: „Îmbrăcați-vă cum veți vrea, numai eșiți odată. Pentru ori ce moment însemnat însă ar trebui să știți și voi că-s mai potrivite vesmintele negre.“

Mărioara intră zburdând în casă, și le capacită în grabă pe toate pentru vestmintele negre. Aceasta nici nu era greu de urmat, căci nu trecuse trei luni de când le-a murit un unchiu, și atunci Ioniță n'a putut scăpa pân' nu le-a făcut la toate patru haine de doliu. Ce deosebire e însă întră negrul dela morți și cel potrivit pentru alte ocaziuni? Nici una, atâta că lași de-o parte vâlul dela pălărie, și e gata costumul pentru excursie. — Chiar pălăriile ar putea să nu le pue pe celea negre. Și nici nu le-au pus, ci s'au apucat iar de ales, și de plimbat înaintea oglinzii, până ce Ioniță năvăli furios înlăuntru: „Bine doamnelor, eu mă cert cu cel dela trăsura să nu plece, că suntem la moment gata, iar dvoastră par'că nu mai aveți de gând să isprăviți odată“. Atunci s'a decis fiecare pentru pălăria ce o ținea în mână.

Când eșiră pe ușe, în șir una după alta, călcau solemn și totuși par'că așa de ușoare. — Trebuia să ducă însă pe cineva, care să le poarte merindea, căci cu trăsura nu se putea merge până la stâncă. Și se opriră cu toatele înaintea trăsurii, nevenindu-le nici un gând. În urmă tot Ioniță eși deasupra încurcăturii: „ducem ucenicul, e mic și încape ori unde.“ — Dar alta era năcazul: ucenicul n'avea haine bune, era nespălat ca vai de capului, și străinii foarte ușor ar fi putut gândi că și el face parte din familie. Ioniță însă nu află altă scăpare, pe cineva trebuia să ducă, mai mic decât pe ucenicul său nu afla. Merse grabnic în atelier, luă un căputaș dintr'un rând de haine gata și-și îmbracă băiatul.

Erau trecute 10 ceasuri când s'au așezat în trăsura: mama cu fata cea mai în vârstă înapoi, celea două mai tinere în față cu ele, pe un podișor de scândură ce tot scobâlția din picioarele lui de fier, Ioniță înainte pe capră lângă vizitiu și între ei ucenicul cu pachetele.

Vizitiul se uită urât la aceasta grămadă de oameni, scuiță într'o parte, și zise foarte hotărât: „Dacă mai pui trei zloți vă duc, dacă nu, nici un pas nu fac. Dta nu mi-ai spus câți veți fi. Până acolo e drumul greu, și poate să-mi bolnăvesc caii“. — O adevărată ploaie de vorbe se desțarcă acum pe capul lui: „Cum, cine mai duce așa scump ca dta? Cine a mai plătit pân' la Detunata atâta? Om ești dta? Dacă nu vrei nu mergem, mai sunt ele trăsuri! Se aprinsă Ioniță, Margareta și toate trei fetele, numai uce-

nicul sta strâmtorit între stăpânul său și vizitiu, copleșit de pachete.

— „Dacă mai sunt trăsuri poftiți“ și el se arată gata să facă mai întâi loc ucenicului să sară jos. — Dar se strinseră câți-va oameni în jur, și Ioniță-i șopti la ureche: „Dă-le biciu, că-ți dau ș'atata.“

Corbaciul plesni, și vizitiul nu mai zise nimic. Și afurisiți de stropi nu cruțară nici acum pe doamna Margareta cu fetele sale. Cu batistele ștergeau picurii de noroii ce se împăștiară pe hainele negre. — Dar trăsura eși grabnic din ulița lor, și durăia acum pe pardosala de piatră, spre capătul orașului. Fetele stau neclintite, numai pe unde locuia vr'o cunoscută de-a lor, întorceau capul și priveau mult în direcția aceea. Un cunoscut de a lui Ioniță trecu pe lângă ei, și-i zvârli vorbele:

— „Iar aveți vr'o înmormântare, frate Ioniță“. Acesta-i răspuns încurcat:

„Ba nu dar mergem...“

În sfârșit pe câmp afară, fetele putură să nu mai stee atât de solemn, iar Ioniță să răsuflă par'că mai ușor. Trebuia se închine odată dintr'o glaje, să se stâmpere, căci prea din cale afară se iritase astăzi.

Vremea era senină dar destul de răco-roasă, căci era o zi de pe la mijlocul lui Octomvrie. Pe aceasta vreme târzie nu mai umblă trásurile pe drumul ce duce la Detunata. Alta-i în timpul verii, când căldurile mari cer răcoarea vălii și a brădetului. Bruma ce căzuse de pe la sfântă Măria mare, ucise de grabă verdeața ce-ți lua altă dată vederile, și pădurile de pe celea două culmi ce țin de-alungul drumului își scuturau frunzele arămii. În aer e mult din tristeța toamnei, din sufletul ei plin de o melancolie aspră. Dar cum nu plouase de mult, pravul drumului, alb, învâalue trăsura, se așază, se bate în hainele negre a doamnei ș'a domnișoarelor, ce stau înțepenite în înghe-suiala din trăsura. Lui Ioniță îi vor fi venit în minte vremurile de când era copil și umbla cu vitele toamna după ce se sloboziau lanurile de cucuruz. Iși va fi văzut satul și ortacii depărtați a copilării sale, și se vede că-l atrage ceva cătră vremile acelea, căci fața lui așa de slabă de altfel se înduioșă tare, mustața rară i-se lasă și mai împăștiată pe gură, iar ochii lui spălă-ciți părea, că vor să se umezască:

— „Doamne tu Margaretă cât e de târziu, acuși o să ne cadă iarna pe cap!“

Consoartă-sa tăcu. Vezi bine că-i târziu, dar' pân' acum Ioniță n'a putut fi înduplecat să facă și-ei odată o excursie în viața lor. — Privește la iarba arsă, roșcată, de pe lângă drum, la ciorile ce fâlfăie încet pe deasupra lor și se așează pe crengile scuturate de frunză. Și un fior rece îi trece prin inimă.

Fetele se cugetă la vorbele pretinelor, cari povestiau frumseța drumului pân' la Detunată, la peripețiile ce le-au avut pe cale, la „curtea“ ce le-o făcea cutare „gavaler“, ce venia călare pe lângă trăsura lor. Dar acum în jur e liniște și pustiu, când și când mai trece vr'un mocan cu calul de căpăstru, ori vr'o mocăniță cu opinci. Drumetei se feresc din calea strâmtă pe unde vine căruța, și trec fără să se uite la străinii dintr'ânsa. —

În curând însă vizitiul își dă arama pe față. Spune la pățanii hazlii, despre cei ce-au mers la Detunată, de ucenicul s'ar tăvăli pe jos de răs să nu fie acum în trăsura, cu picioarele acoperite de pachete. Cărăușul a fost de multe ori cu domni la acel loc, și povestește de să nu-i mai tacă gura, mai ales după ce domnul Ioniță l'a îmbiat cu două trei păhară, a readus buna dispoziție în sufletele tuturor, încât abia apucau să ajungă odată la stânca aceea minunată. Cu cât le spunea vizitiul mai mult despre domni ce a dus el acolo, — „ce domni mari“, — despre petrecerile ce se fac acolo sus, — „ști să le vezi odată în viață ș'apoi să mori“, despre doamnele și domnișoarele gătite, „ști să gândești că-s zine din pădure“, — tot mai mult se întăria în fiecare convingerea, c'au avut o foarte bună idee de a veni și ei odată. Ba domnul Ioniță începu să-și dea lecții vizitiului despre folosul cel mare ce-l poate avea omul ce vede multe în lume. Și se aducea de pildă pe el, care a cutreerat atâtea orașe. Nesmintit, și din călătoria asta are să se aleagă cu foarte multă cunoștință nouă.

— „Ce crezi dta, ce ar fi de om dacă n'ar mai vedea nimic nou“ întrebă pe vizitiu, uitându-se cu înțeles la cocoane.

Acesta dând biciu cailor răspundea. „Ei, ce să se aleagă! Iac'asa!“ Și ridica din umeri.

Ucenicul da să se svârcole între cei doi, să se mai destăpenească. El singur nu înțelega nimic din toată călătoria asta, și să-l fi lăsat

ar fi fugit bucuros după trăsura, numai să se mai desmurtască.

Spre marea bucurie a tuturor ajunseră la două după amiazi la punctul de unde nu putea răzbate trăsura mai încolo. Se coborîră cu toții, silindu-se fiecare să-și destăpenească picioarele. Mai ales doamna Margareta trebui să meargă o bună ruptoare până să se poată ținea drept.

Vizitiul puse două brațe de fân cailor, îi întinsă de urechi și întră în birtul din apropiere. Ucenicul umflă în spate pachetele, și înainta cu greu după stăpâni. Intr'o jumătate de ceas până să între în pădurea de sub poala stâncii, au putut să se destăpenească cât de bine. Acolo sub țăsătura de cetini ucenicul trebui să desfacă un pachet, căci domnișoarele li se făcu rău de foame, și nu mai putură aștepta până sus. De altfel dejunaseră la șapte și nu-i mirare. Să te ții de program când poți, cum se vede că pot alții de cari vizitiul spusese, că mănăcă numai după ce ajung deasupra. Dar ele-s femei, și nu se pot pune cu bărbații.

Afară, sus în înălțime, venea un vânt foarte aspru, de acela, de care-ți creapă obrazii și mânille, cât ce intri în pădure însă nu mai ajunge. Pădurile de fag, de carpin ș'au arămit toate frunzele, numai vecinicul brad, își arată și acum verdele închis, metalic, cu toată măreția lui. Prin pădure liniștea crește și mai tare, o liniște închisă, păzită. Nu se vede pe vremea asta în tot cuprinsul ei o urmă de pasere.

— „Asta-i pădure de brad, așa-i tătucule“ întrebă o fată.

— Da, de brad.

— Și frunza de brad nu se uscă nici odată?

— „Nu, nici odată!“

În sfârșit ajung lângă căsile gornicești la poalele Detunății Păretele prăpăstios al stâncii își arată măselele uriașe, sure ca de metal, ce se ivesc din întreg cuprinsul lui. Dăre roși, ca de sânge apăsos se preling pe unele locuri pe el. Doi uli cărămizii plutesc deasupra brazilor, și se îniaptă până pe măselele eșite din spina-re Detunății.

Membrii familiei vin cu toții, se apropie privesc puțin și fetele dau să se întoarcă.

— „Vai mare-i Paștile mele“ zise domnul Ioniță.

— „Mare zău!“ — răspunse consoartă-sa.

Apoi merseră cu toți într'o odae a gornicului, și se puseră pe mâncate. Nu era muzică, nu era petrecere, nu era nimic acolo. Ci numai păreții goi din lăuntru, iar afară un vânt aspru fluera prin coperiș tot mai întăritat. — Ucenicul îmbucă și el ceva, apoi o tae afară, căci dase de mure.

Dumnealor mâncau tăcuți, și ascultau deslușirile gornicului. „Vara să veniți dvoastră, când vin mai mulți, să veniți așa o societate, apoi vă puteți petrece. Și sti colea sub brad și nu ca acum în casă. De acum e târziu a trecut și cinci săptămâni de când n'a mai dat nime pe aici. Se vede că dumneavoastră n'ați prea știut rândul!“

— „Ba să mă ierți“, — răspuse domnul Ioniță înțepat deodată, — „Știm noi cum merg estea, și dta, fiecare om își are ideile lui.“ — Gornicul ce nu înțelegea ce vor fi „ideile“ acestea, zise numai atât.

— „Ori cum dar tot e de o sută de ori mai frumos vara.“

Membrii familii conzumară mâncările răci, beură vinul, și se gată posomorîți de drum. — Dar abia-l putură găsi pe ucenic, ce, crezând poate că-i în pădurile dela ei, pătrunse adânc, căutând boabele de mură, preserate cu o făină nespus de fină. Acum îi veni cu mult mai ușor, dar vântul era tot mai tăcios, în dupameaza târzie din Octobrie. Merg tăcuți, încurcându-se pe drumul iute, țepiș. Dau de-o tablă pe care-i scris „Ghețar“.

— „Cumui aceea ghețar aici în pădure?“ întreb'o fată.

— „Cum să fie, iacă ghețar cu ghiață ca — 'n toată lumea“ răspuse tata.

— Să nu mergem să-l vedem?

— „Doar am mai văzut noi ghiață.“

Și înaintează și mai tăcuți, mănioși par'că, până ce iasă din pădure.

Aci vântul e în toată libertatea lui și doamnele în hainele lor negre, nu așa groase, încep să învinețască la față, iar nasul domnului Ioniță se face cumui ardeul cel mai roșu. Mustatele i-se împrăstiară batjocoritoare pe față. Doamna Margareta nu se putu răbda să nu zică: — „Doamne Ioniță, frig ți-o fi ție numa în jachetuța aceea“. Dumnealui însă mergea aspru, fără să-i mai pese de se pot ținea cocoanele de el, până la trăsura, și porunci birjarului să prindă „că îndată pică“ și cocoanele. — Și într'adevăr au picat și dlor, frânte de obosală,

și urcară în trăsura. — Ucenicul se uita mirat la ei: „Și mergem acasă domnule?“ Ioniță porunci: „Dă biciu și las să rămâe el aci să înghețe.“ Dar n'a înghețat, căci se prinse de trăsura, și atâta a zbierat până i-s'a făcut milă vizitiului de el ș'a oprit.

Când se vâra între surugiu și stăpân' acest din urmă îi puse un pumn: „Na nesăturatule că nu te mai sature!“

Și căruța porni din nou, învăluită în prav, pe când vântul aspru biciuia în față pe domnul Ioniță, și pătrundea ca niște ace de oțel înghețat prin costumul negru de doliu a cocoanelor.

I. AGÂRBICEAN.

VREMURI *).

Cât vezi cu ochii nori de lăcuste
Vestesc că'n țară a intrat Muscalul,
Un biet Român abia'și îndeamnă calul
Prin çodrii vechi, spre munți, pe căi înguste.

Pustii se 'ntind câmpia, valea, dealul:
În van trudiră brațele rōbuste,
Din rodul strâns lui nu'i-e dat să guste..
Și drumu-i greu, și e departe — Ardealul!

A poposit acum pe curmătură,
Din traistă 'și scoate bruma de merinde
Și cată 'n gol, spre — apus, un lac de sânge.

Dar când să ducă dumaticatu 'n gură
Ce-i vine 'n minte oare? .. Iși cuprinde
In palme aspre tamplele, — și plânge...

ST. O. IOSIF.

Cronica politică.

»Nu sunt ungar!« ...

Cu aceste cuvinte a răspuns deputatul Dr. Iuliu Maniu în parlamentul ungar câtor-va deputați maghiari, cari l'ar fi făcut cu ori ce preț ungar, și aceste cuvinte au fost de ajuns ca să stârnească un potop de apostrofări, iar presidentul parlamentului s'a grăbit să-l facă cu multă

*) Dintr'un volum inedit cu acelaș nume.

conștiențiositate atent, că pe viitor să se păziască dela folosirea acestor fel de expresiuni, cari sunt fățiș contrare dreptului nostru public.

De sigur dnul president s'a cugetat la acel articol de lege, care declară, că toți cetățenii statului alcătuiesc o singură națiune, și de sigur și dânsul interpretează organizația parlamentară ca organizația voinței întregii națiuni independent de ori-ce colorit particular.

Dar atuncia pentru ce lasă ca din scaunul secretariatului de stat să se împartă cetățenii în categorii și de ce să fie provocat la ordine tocmai acela, care protestează contra acestei împărțiri?

Domnii politici maghiari, preste tot sunt în mare eroare de câte ori tratează cestiuni de drept public!

Aci confundă consequent cu o încăpăținare de nepriceput tocmai conceptul de »națiune politică« cu conceptul de »naționalitate«. Tot ce reclamă ei în interesul națiunii politice — a statului, este de fapt interesul naționalității maghiare. Numai astfel să poate, că presidentul parlamentului să nu recunoască românitatea deputaților noștri.

Însa-și ideea, că parlamentul este organizația procesului de viață personală, internă a națiunii, asigură fiecărui deputat — nu numai, ci fiecărui cetățean — dreptul la cugetare și voință liberă, nemijlocită, și nu-i stă nimănui în drept să șilească pe celalalt ca într'un alt chip să-și ia partea din viața de stat de cum singur o vrea.

Pentru aceea s'a abandonat ideea »*representării*« în înțelesul dreptului privat, când deputatul avea să se țină de *mandatul* dat de alegătorii săi, pentru aceea vor avea deputații noștri să respingă cu toată energia orice siluire, care ar avea de scop să le restrângă libertatea de a-se grupa conform dorinței lor pe baza acelor idei, pe cari le află mai salutare intereselor de obște.

Dacă în alte țări monarhice, cum e în Spania, Italia și Belgia pot să existe partide republicane fără să le treacă în minte că aceste periclitează dreptul public, va fi doar' iertat să existe și la noi un partid, care să stea înainte de toate pe baza dreptului natural, partid format și susținut de instinctul puternic și inextirpabil al conservării de rassă!

Ca român, să nu poți fi membru al parlamentului ungar, ar fi întru adevăr o curioasă interpretare a dreptului public, dar ar fi și un pericol real înainte de toate, pentru dreptul public însuși.

A. C.

Un memoriu a lui

DAMASCHIN BOJINCA

cu privire la starea și reorganizarea învățământului public la Moldova, la 1849.

La 4 Martie 1844 Epitropia Invățăturilor publice din Prințipatul Moldovei¹⁾ înaintează Comisiei de cercetare a sămii casei obștești²⁾ o adresă prin care, între altele, »cu cinste poștește pe Comisie ca să propue Obșteștii Adunări de a orându-i câți-va mădulari din sinul său, cari pe de o parte să se pue în relație cu Epitropia Invățăturilor, pentruca în cursul anului acestuia să se poată lămuri cu deplinătate despre prințipiile primite în învățătură, să urmeze de aproape aplicația lor și să prețuiască rezultatele; iar pe de alta, să se înțeleagă cu Epitropia pentru reformele ce s'ar socoti de cuviință a se mai introduce«³⁾. — În scurt: Epitropia Invățăturilor cerea Obșteștii Adunări instituirea unei Comisii pentru cercetarea, eventual reformarea, învăță-

Potrivit acestei cereri, Obșteasca Adunare — încuviințând propunerea Eforiei — alege, în ședința din 11 Martie 1844, șase membri din sinul său (Iordachi Balș, Costachi și Alecu Sturza, Vasile Beldiman, Alecu Aslan și Costachi Negruzzi), cari, împreună, să alcătuiască ceruta comisie⁴⁾, pentru a căreia întărire și instituire înaintea Domnului, la 13 Martie 1844, cuve-

¹⁾ Compusă din Logofătul C. Mavrocordat, Prințul N. Șutu și A. Balș.

²⁾ Compusă din Vorn. Balș, Vorn. D. Mavrocordat, Vorn. Paladi, Vorn. Scarlat Crupenski și Postel. Iorgu Razu.

³⁾ *Analele Parlamentare ale României*, tom. XII, part. II. (București 1902), 630 - 1. învățământului public în Moldova.

⁴⁾ *Analele Parlamentare*, XII, 2, 380.

nita anaforă, care se aproabă la 22 Aprilie ¹⁾. Această rezoluție pie înaltă fiind însă notificată celor în drept numai la sfârșitul anului (31 Decembrie ²⁾. — Comisia nu putu începe lucrările sale decât în Ianuarie 1845 ³⁾. Atunci, după așezarea câtorva cestiuni privitoare la forma și modalitatea lucrărilor sale viitoare, ea luă de îndată măsuri pentru procurarea materialului pe temeiul căruia să poată studia în merit cestiunea pentru rezolvarea căreia fusese instituită. În acest scop se adresă Epitropiei Invățăturilor, Referendarului școalelor ⁴⁾ și profesorilor Academiei Mihăilene ⁵⁾: Epitropiei Invățăturilor pentru tot felul de date referitoare la școli, profesori și elevi, la legi și regulamente școlare, la cărți și material didactic etc.; Referendarului școalelor »ca să dea în scris pricinele ce ar cunoaște că stau pedică propășirii învățăturilor publice și creșterii morale precum și ideile sale asupra întocmirii ce ar socoti pe viitor că ar fi mai nimerită întru statornicirea învățăturilor«; în sfârșit fieși cărui profesor în parte: ca să arete »știință de pedicele ce cunosc întru propășirea învățaturii și de idea ce va avea pentru îndreptare, cum și listă de cărțile ce are compuse sau tălmăcite în sâmnul învățaturii« ⁶⁾.

¹⁻²⁻³⁾ O expunere a lucrărilor Comisiei a dat — după actele Secretariatului de stat al Moldovei, păstrate la Arhivele Statului din București — răposatul profesor V. A. Urechia în a sa prețioasă *Istorie a Școalelor dela 1800 până la 1864*. II (București 1892), 279 squ. Aceasta expunere se poate însă completa în cel mai mulțumitor chip prin actele lucrărilor însăși ale Comisiunii, păstrate (două mari dosare) în arhiva Vornicului Costachi Sturza (azi la Academia Română) în locuința căruia Comisiunea și-a ținut ședințele sale! Cestiunea părându-mi-se a avea interes deosebit am cercetat aceste dosare. Din materialul adunat cu acest prilej, am scos atât știrile nouă ce dăm în acest articol; cât și memoriul ce publicăm mai jos.

⁴⁾ Postelnicul Gheorghe Asachi.

⁵⁾ La gimnaziu atunci aceștia erau: Catihetul George Ionescu, pentru religie; Dimitrie Lăzărescu, pentru gramatica română, anticele Romanilor și mitologie; Dimitrie Stoica, pentru limba latină; Stolnicul I. Albineț, pentru istoria universală și a patriei; Sardarul Dimitrie Gusti, pentru retorică și poetică; Stolnicul Ioan Staorat, pentru geografia veche și nouă; George Vasiliu, pentru matematică; Căminarul C. Evnomie, pentru limba elină; Sardarul Ioan Ionescu, pentru istoria naturală și agricolă și Păharnicul T. Stamati, pentru fizică și chimie.

La Facultăți: Păharnicul T. Stamati, pentru fizică și chimie; Căminarul P. Cămpianu, pentru filozofie și teoria legilor; Banul Dumaschin Bojincă, pentru dritul țivil roman și al Moldovei; Păharnicul A. Costinescu, pentru matematică și Nicolai Bojincă, suplent pentru fizică.

⁶⁾ Dosarele Comisiunii — la Acad. Rom.

Epitropia Invățăturilor răspunse în rânduri, cu întârzieri și necomplet, ceia ce avu de urmare, pe lângă paralizarea lucrărilor Comisiunii pe timp de două — trei luni, iscarea unui serios conflict între Epitropie și Comisiune ¹⁾. Referendarul răspunse la 1 Martie 1845, precedând răspunsul său cu o »expoziție istorică a școalelor« (intemeiată — scrie Gh.-Asadi — pe documente și pe cunoștințe proprii, ca unul ce dela înființarea școalelor naționale m'am împărtășit de lucrările Epitropiei«) și urmându-l cu un proiect pentru reforma lor ²⁾. Dintre profesori răspunse însă numai patru: I. Albineț, A. Costinescu, T. Stamati și D. Bojincă ³⁾, adecă numai acei ce apucaseră a înainta Comisiunii mai din vreme memoriile lor. Căci Epitropia, care, cum am văzut, se găsia în conflict de interese cu Comisiunea, luând cunoștință că aceasta s'a adresat profesorilor pentru a obține dela ei științe despre starea școalelor și a le cere părerea asupra organizării lor, interveni, presionă chiar, pe lângă dâșii a nu da ascultare și urmare cererii pe care Comisiunea le-o făcuse fiecăruia în parte ⁴⁾.

Astfel Comisiunea primi numai patru memorii. Ele însă fură temeiul pe care ea-și alcătui raportul ce-l înaintă Obșteștii Adunări la 22 Martie 1846 cu privire la însărcinarea ce s'a dat ⁵⁾. Căci dacă urmărim acest raport al Comisiunii constatăm că fiecare punct al său își are geneza în vre unul din cele patru memorii ale amintiților profesori. Iar dacă ducem această cercetare până la capăt, constatăm, special pentru memoriu lui Dămaschin Bojincă, că comisiunea și l'a însușit deadreptul și pe de-a 'ntregul, punct de punct. Așa fiind, merită, credem, să fie adus și separat la cunoștința cercetătorilor și doritorilor de a cunoaște o prețioasă pagină din Istoria Invățământului la Români. Iată-l dar:

Cătră cinstita Comisie înghebată din sânul Obșteștii Adunări pentru regularizarea școalelor.

¹⁾ Urechia, *op. cit.*, II, l. c. și Dosarele Comisiunii la Acad. Rom.

²⁾ Tipărită sub titlul: Expoziția stărei Invățăturilor publice în Moldova, dela restatornicire 1828 până la anul 1843 și un proiect pentru a lor reformă de Referendarul G. Asachi, Iașii, în Institutul Albinei, 1845.

³⁾ Păstrate în Dosarele citate.

⁴⁾ Urechia, *Istoria școalelor*, II, l. c.

⁵⁾ Publicat în rezumat la Urechia, *ibidem.* — În întregime în dosarele Comisiunii — la Acad. Rom.

În urmarea însărcinării cinstitelor Comisii pusă asupra mea, Profesorul de legi în Academia Mihăileană, prin adresul din 9 Martie anul curent, cu Nro 25, spre a împărtași: 1, știința mea de pedicile ce ași cunoaște întru propășirea învățaturii publice; 2., socotința ce ași găsi-o mai nimerită pentru îndreptarea lor; 3., foaie de cărțile ce ași avea compuse și traduse, tipărite sau manuscrise, în ramul învățaturii, — cu supunere îndrăznesc a împărtași:

Că deși nu se poate tăgădui că dela înființarea școalelor publice până acum s'au făcut însemnate înaintare întru învățaturi; totuși n'au lipsit nici lipsesc pedicile, care nu puțin întârzie dorita și altminterile putincioasa propășire a învățăturilor publice, pe care le socotesc a fi următoarele:

a) Nepăzirea unei statornice, bine orânduite sisteme a învățăturilor, ce ar trebui, să se așeze cu nestrămutare pe un curs măcar de 12 ani, după care să fi fost în stare a se regulariza atât respectivii profesori întru paradosire, cât și școlerii întru învățare cu deplinătate a materiilor orânduite! Căci în loc de asemenea statornică așezare a materiilor de învățat, au urmat, mai cu samă în facultăți, din an în an, schimbare organizații și noile reforme, stingheritoare atât pe profesori întru desăvârșită paradosirea științelor cu care eră însărcinați, cum și pe tinerime întru deplină săvârșirea lor.

b) Lipsa cărților școlastice tipărite prin care tinerimea s'ar fi putut și s'ar putea înlesni întru învățatură; pentrucă în loc de a avea cărți tipărite, au fost tinerimea nevoită a prescrie materiile de învățat; prin care au trebuit și trebuie, cu păgubirea sa, să piardă o însemnată parte de timp, carele altminterile l-ar fi putut și l-ar putea cu folos întrebuința întru învățarea materiilor, meditația asupra lor, sau cel puțin întru învățarea lăaturalnică, a vre-unei limbi străine; fiind netăgăduit că mai mult timp răpește și mai mult obosește puterile trupești și sufletești prescrierea decât însuși învățarea fieștecăria prelecții.

c) Nesimțirea nevoii de a învăța și a săvârși cursul învățăturilor, care aceasta s'ar realiza numai atunci când s'ar așeza cu statornicire că pe viitorime, dela un hotărît termin, nu se vor primi în vacantele posturi a căntăleriilor statului, nici de cum alți tineri decât aceia ce s'ar înfățișa cu bune atestaturi că au săvârșit învățăturile în școalele publice, într'un cuvânt când s'ar

pune în deplină lucrare dispozițiile legiurii din 1835 Martie 10 cu Nro 50, art. 4, list. a, b, v. Căci aceasta ar fi cel mai mare îndemn pentru părinți ași da copiii la școalele publice, iar pentru tineri a fi sârguitori și statornici întru învățaturi până la săvârșirea cursului lor; precum de dovadă ne este înainte experiența ce o câștigăm dela staturile țivilizate evropiene. Când la noi, din împotriva, mare parte din tinerimea școlastică, îndată ce au învățat bine a scrie, părăsește învățatura, căutându-și aplicația sa în felurite slujbe a cantăleriilor statului, prin care să făptuește: că să micșurează numărul școlerilor întru atâtă în cât pre puțini ajung să între în clasele facultăților și așa profesorii științelor înalte pe lângă toată datornica lor aplicație și sirguință, întrebuințată întru paradosirea respectivilor științe, nu au potrivit număr de școleri prin care să poată produce doritele roduri întru învățatură.

d) Mult cumpănitoare pedecă întru propășirea învățăturilor au fost rânduirea după vreme a felurite fețe de nații străine, Nemți, Franțezi etc., ca inspectori a disziplinei școlerilor, carii, necunoscând geniul nației moldovene, neștiind trebuința Statului potrivit cu care eră a să crește tinerimea patriotică, neputând a avea nici durere ca străini pentru binele nației și a Patriei, — ei ca niște năimiți, cătând mai mult ași întemeia cariera lor însuși, a să face de neapărată trebuință și câte odată a deschide locuri și altor conaționaliști ai lor, prin tainice apucături, s'au silit a sămână între tineri idci disprețuitoare limbei naționale, supt cuvânt că aceasta ar fi săracă și prin urmare neîndemânică, neîndestulă, spre a să putea câștiga printrânsa deplina cunoștința a învățăturilor; prin care mlădioasa tinerime, nefind în stare a judecă valoarea limbei naționale, nici a pătrunde ascunsul scop a unor asemenea propoveduri antinaționale și antipatriotice, lesne s'au putut înduplecă a crede, și prin urmare a să discorajă dela învățatură; încât spre a abate pe tinerime dela o asemenea sminteală, a-i aduce la cunoștința adevărului și prin urmare a le insuflă iarăși dragostea cătră învățatură în limba patriei, au trebuit sfătuiri de mai îndelungate timpuri, spre a-i incredința, că deși limba românească ar fi mai săracă decât latina, elina, franțeză sau germână, totuși este atât de înavuțită în cuvinte, încât numai acela ar putea zice că nu ar fi îndestulă sau neinde-

mânatică întru învățarea științelor carele sau că nu cunoaște după cuviință limba sau n'are idei de cuprinderea științelor înalte. Iar cei ce cunosc din temei limba românească și sunt înzestrați cu lămurite idei a științelor înalte, nu numai nu pot tăgădui că limba noastră este îndestulă pentru învățătura ori căria științe menită pentru facultăți, ci mai ales trebuie în cuget să mărturisească că tinerimea mult mai mare spor poate face învățând științele în limba românească ce o cunoaște cu desăvârșire, decât în ori care altă limbă străină, pentru a căruia singură deplină învățătura și o așa desăvârșire în cât să poată cineva cu bun spor învăța și deplin a înțelege științele înalte, trebuie, pot a zice, zăcimi de ani. Lesne fiind de înțeles pentru fiește carele că dacă limba este organul și mijlocul împărtășirii ideilor și prin urmare a învățaturii științelor, apoi ori și cine poate pricepe că cu cât mijloacele împărtășirii ideilor noastre ne vor fi mai cunoscute, cu atât mai ușoară va fi împărtășirea ideilor; cu cât asemenea mijloace vor fi mai deplinite, cu atâta vor fi și ideile mai deplinite, mai lămurite și mai statornice. Slujască-ne de oglindă pilda națiilor luminate, că deși toate trebuie să mărturisească cumcă limba latină este mult mai bogată și mai înaltă de cât ori care alta, și deși ea eră odinioară domnitoare și învățătoare tuturor națiilor astăzi țivilizate. totuși fiește care din ele, cunoscând că cu mai bun folos, cu mai mare înlesnire și cu mai întemeiat rezultat să pot învăța științele în limba națională, deși mai săracă decât în preabogata latină, au îmbrătoșat fiește care nație limba sa, au statornicit-o de organ învățaturilor publice în patria sa, învățând pe cea latină numai ca pe o limbă literală. Eu însumi am fost, sunt și voi fi totdeauna pentru învățarea limbelor străine, latină, elină, franțeză, germană etc., dar însă să le învățăm ca limbi spre a le avea drept mijloace aghiutătoare întru lăfirea cunoștințelor, dar nu să îmbrătoșăm pe oareși careva ca sânghur organ întru învățătura științelor înalte. Multe sunt și de multe feluri cuvintele care ne îndeamnă, ne sfătuesc și ne poruncesc ca să statornicim limba națională drept organ învățaturilor publice; dar lăsându-le de-o parte să luăm în băgare de seamă: că limba trebilor publice în patria noastră este cea națională; scopul învățaturii tinerimii în școalele publice este mai cu samă a produce mădulari trebnice pentru purtarea tre-

bilor publice; ca să putem pregăti mădulari vrednice pentru purtarea după cuviință a trebilor publice, trebuie să-i înzestrăm cu mijloacele cerșute spre aceia; mijlocul cel mai neapărat spre purtarea trebilor este desăvârșita cunoștință a limbei; desăvârșita cunoștință a limbei nu să poate câștiga decât prin deplină prelucrarea ei; deplină prelucrare a ei nu să poate mijloci de cât numai prin învățătura tuturor științelor într'ansa. Deci dar, pentruca să se poată forma mădulari îndemnatice pentru purtarea trebilor publice, urmează de neapărat a să statornici singură limba națională drept organ a învățaturilor publice în toate ramurile. — Răzâmat pe aceste prințipii, răzâmat pe cunoștința trebuinții de față a statului, răzâmat pe cerirea binelui Nației și a Patriei, răzâmat în sfârșit, pe idea cinstei și a reputației lor, îndrăznesc a zice: că ori cine, fie chiar și din sânul Corposului Academic, ar propune ori sfătui sau ar îndemna a să statornici vre-o limbă străină drept organ învățaturilor înalte, unul ca acela sau că nu cunoaște trebuințele statului, nici scopul învățaturilor publice, nici multoraticile cuvinte care cer statornicirea limbei naționale drept organ desăvârșit a tuturor învățaturilor publice, și atunci mângieat voi rosti: *Iartă-le, Doamne, că nu știu ce fac*; sau că cunoscându-le și totuși propuind îmbrătoșarea vre-unei limbi străine de organ învățaturilor înalte nu să poate însămnă cu alt nume decât: ca zavistuitorii culturei naționale, ca doritorii înapoierii luminării neamului, ca împedecătorii propășirii învățaturilor, cu un cuvânt ca dușman neîmpăcat al binelui și a înaintării nației și a patriei moldovene.

(Va urma).

ALEX. LĂPEDATU.

FECIORUL POPII ZAHARIE.

— »Am umblat și eu mult nepoate, mult da. Dupăce am răsărit din poale lungi și m'am închegat în flacăiaș de trăbuială și de ajutor la o gospodărie, am bătut drumurile, de aici dela noi, de pe valea Murășului, până la Orlat, spre marginea țării, la inima munților — cucuiat pe valurile de pânură nebătută, adunate dela români, ce li duceam la piua lul nenea Petrache. Unde nu era cunoscut pe vremurile acelea

Toader Piuariu? — Țsta era nenea, cel mai mare, care luând dela taica meșteșugul de care dânsul nu mai era harnic, mă luă totdeauna și pe mine ca să-i fiu de ajutor pe cale. Și pe cum zic, am măsurat mult drumurile astea, am văzut multă lume, și ști, cum mi-se deslușia tot mai bine o trăsură neagră deasupra gurei, ocheam mult după tinerete; cunoșteam fetele din toate satele, pe unde treceam.

Fete măndre ca mărginencele, nu affi cât-ii țara Ardealului. Nu cred să nu le fi auzit de veste, chiar și de nu s'a întâmplat să le vezi. Eu dacă le-am văzut, le-am și pomenit mult. Cât am suspinat după una, bat-o binele, 'năltuță, suptirică, cu ochi de bobotaie sub sprâncene îmbinate! Ia întreabă pe baba mea, când ve-ți da față, că știe! Făr' ca mama Firii de pe Vale, n'am întâlnit. Zău nu.

»Unde mai pui, că am țăsut cu cărările mele, întinderile până în țara Parisului, cu pușca pe umăr, în cântecul trimbiții? Și am văzut și pe acolo multe. Suspinau *șărgile* dela compania noastră după câte-o nemțoaică, bordrojită toată în haine pestrițe, cu fața ca filimina și cu părul adunat colac în vârful capului, de s'o dai dracului de ciuhă. Blagă și sănătate ca în ardelenele noastre n'am întâlnit. Apoi chip de fată ca Leana, ai să vezi tu, nepoate, — pentrucă deacum înainte să bați străinătățile — nu vei întâlni în câte țări te-i învărti, făr' doar pe văile Ardealului nostru.

»Hm! să fiu eu în vremea mea, și ti colea să simt sforile de sânge îngroșându-se peste frunte și bătaia focului tineresc, ici la stânga, aș zdrobi un sat de flăcăi pentru ochii ei. — Așa zău, curat fată de crai; de crai din vremile ale bune, când războiul și fusul făceau cinste în curtea crailor, nu ca în zilele scăzute de acum de nu te poți învărti de domnie și de falăgoală!«

... Ascult și stau nedumerit, lungit și eu pe mătasa ierbii în umbra șurii. Alături sub umbra presărată de crengile grele de verdeață a unui măr rotat, Oanea țiganul, asudă de, mama focului! In jurul lui, inferbântat de puterea vioarei, tineretul

mândru, prins în vârtejul horei, frământă bătătura, în o roată ce se lărgește și s'adună, învărtindu-se...

Caut încă, cu ochii înzădar pe Leana adusă în vorbă, pe fata de crai, de frumoasă, dar nu o află.

Moș Iosif — un bătrân mărunț, cu fața trasă, încrestată de numărul anilor trăiți, cu mustața rară, tunsă, — în tăietura gurei în colț, cu luleaua — tovarășă nedespărțită —, se uită la mine învăluindu-mă în lumina, hotărâtă încă ochilor lui, cercând se răsbată în sufletul meu, să topească nedumerirea ce m'a cuprins.

— »Ai s'o vezi, vine acuși, dar a trecut pe la poarta popii și Alisandru i-a ținut calea ca întotdeauna.

... Un răs argințiu, plin de sănătate, răsbate dinuliță și uite vine Leana... Un trupușor răsărit închegat, mlădios, prins în podoabă aleasă, dar nemeșugită, cu ochi limpezi, plini de foc și fața toată pară și viață. Mână în mână c'un flăcău oacheș, viguros, cu fruntea lată. Toată lumea îi privește; iar cei de lângă poartă, își descopere capetele înaintea flăcăului și fac cale tinerilor, ochindu-i pe furis.

— »E feciorul popii Zaharie flăcăul, nepoate. E om cu învățătură multă. Anul ăsta a sfârșit școlile ale mari dela oraș. Cuminte flăcăul! Unde îi affi păreche? Vezi, că după atâta carte nu se sfiește să poarte haina moșilor și strămoșilor! Ș'apoi doar crezi, că trece pe lângă român, așa ca ceialalți surtucari nemți, cu nasu în vânt și cu ochii dupa vrabii? Doamne ferește! Unde întâlnește creștinul, îl oprește în cale, îi apucă mâna, și colo românește, și-ți grăește cald și cu foc; domnul cuminte, când te vede năcăjit și vorba lui îi vorbă de te ajunge la inimă.

Hei! sāraca școala românească, câți oameni nu facé din copiii nostrii! Cu așa oameni mai zic și eu, că vom mai scăpa de nevoi; ți-se ațită nădejde în suflet. — Îl și are drag satul nostru pe Alisandru. Ia, te uită, se sparge hora. Vezi cum îl impresoară flăcăii cumiņiți? Așa da, cuminte ficior!«

— »Zi moș Iosife, se are demult bine ficiorul! popii Zaharie cu Leana?

— »Pe vreme să știi toată povestea. Bine. Păi, iacă, spun tot ce știu, ce știe tot satu. Cum să nu știi, așa lucru frumos, trăbue să-l ști și tu, nepoate.

* * *

»A dat Dumnezeu vară frumoasă. După trei ani de secetă cumplită, cu câmpuri uscate, ofilite, s'a întors spre bine veacul. Ploua nu mult, dar destul. Bucatele se legănau sub lumina prietinoasă a soarelui, în valuri de aur: grânele — și în mlădiere răsfățate de un verde sănătos, rizător, sămănăturile cu păpușoi. Nădejdea rodului îmbelșugat, înveselia inimile oamenilor.

»Se schimba-se lumea de-a binele. Mulțumire și voie bună întâlneau pretutindeni.

»Grâul răscopt, aștepta pâlcurile secerătorilor harnici, — cu spicele grase, aplecate spre glie.

»Tocmai înainte de-a intra secerea în holdă a sosit dela învățătură feciorul popii Zaharie. Era mai mare decum îl văzusem în toamnă; creștea ca în poveste. Ca o trăsătură lină de condei se ivea mustăcioara — sămnel bărbăției ce va se vină.

»În amurgurile limpezi îl puteai vedea des, cu o carte subsuoară, trecând spre pădure, unde în aerul reavăn al însărării, lungit pe câte-un petec de pajiște înflorită, rămânea mult, cu ochii peste largul hotarului ce se topea în zare... și târziu când peste vârful alunilor, își trimitea ațele de argint, luna, — apuca calea spre casă.

»Odată să vezi, veneam dela vie și l'am apucat tot așa lungit pe pajiște, cu cartea sub cap, și visă pe semne cine știe ce. M'am oprit la o palmă de loc și stat-am să-l văd, că-mi era tare drag, întocmai ca și acum, — după cum mi-e drag tot omul cu învățătură, dacă e de legea noastră.

»O învăluire de vânt potolită, aducea dinspre Valea Firii, de sub pădure, un cântec dulce... Vorbele se desprindeau din zborul cântecului, întocmai ca frunzele sub adierea resuflului de toamnă:

Codrile frunză galbină
Eu mă culc, tu mă leagănă
Și mă leagănă frumos
Să nu cad din leagăn jos.

... Și eu că îmi trecu-se vremea și am rămas ca crescut în pământ vreme multă, d'apoi bietul flăcăiaș cu inima lui fragedă, simțitoare... Hoțomana de fată, a Firii — cine alta, că alte fete nu sunt pe Valea Cristurenilor sub strașina pădurii de alun — îl vrăjise cu cântecu ei. Și cântă, bat-o binele, mai în fiecare sară, de să adoarmă pădurea de puterea cântecului.

»Să te miri apoi, că îi era tare dragă pădurea lui Alisandru? Știam rostul cărărilor lui, de pe sub pădure.»

»Dar iată pe livezi, răsăreau spornice *jumătățile* de grâu. Cât îi de larg hotarul, peste zi era ca nins de mulțimea lucrătorilor.»

»Părintele Zaharie își avea lanul de grâu, după grădina cea domnească. — În o zi de Luni, de îndatăce soarele a răsărit din reșiștea de stejari a Leurii, clipind vioi din ochii lui de foc — până în sară n'a mai contenit voia bună, în lanul popii; Chicotele strengărești a flăcăilor și vorbele șirete a fetișcanelor, întovărășite de țirlăitul tăios al vioarei. Inșiruite dealatul holdei, copilele răzbat valurile grâului, gonind secerea glăsuitoare. Din când în când arunca pe furis ochi de pară spre holteii, cari se ațin în urmă cu legatul.

În urma clăcașilor, Alisandru popii pășea rar, cu fața luminată de-o plăcere mare, sorbind cu ochii atâta viață și sănătate. Îi vine une-ori, un dor nebun, să-i cuprindă pe toți, acești vlăstari aducători de nădejdi, ieșiți din aceeaș tulpină cu dânsul — în o strângere de înfrățire sfântă, ca să-și uite de străinătățile câte le-a colindat, să nu se mai despartă de ei...

»Pune și el în avântul lui curat, mâna pe secere se amestecă între ceialți secerători și cuprins în vârtejul lor se simte nespus de fericit.»

Și tăia nepoate, de zvânta.

Dar uitasăm să-ți spun, Leana, drăcoica de Leană, era în fruntea secerătoarelor... în frunte da, pentru că îi zbura secereașnu alta, iar znopii rămăneau în urma ei îndesați de să fugi pe ei ca pe masă. Hei! inimă la treabă ca la fata asta rar găsești!

Colea pe la prânzișor, începe hoțoaica, urmată de celelalte ispite, să-ți toarne o

doină, de să te usuce, nu alta... Oanea ținea izonu cu vioara, pe coarda cea groasă, de să nu mai mânci trei zile și să tot ascuți... Răsuna așa de dulce și de cu fiori de să nu ai inimă în pept și să încremenești sub vraja ei. — Eu săceram cu ai noștri, în vecini. Și ne am pomenit uite-așa eu cu mânilor în șold, ca înfipti de veacuri în țărână... Așa zău!

— „Iar Alisandru a înțepenit cu secerarea în mână, întors spre Leana, aplecată peste seceră. Glasul ei să deslușia bine; era mai limpede, mai cu tăiș... Îl cunoștea bine. Dar doina asta a încins de tot jarul, ce-l purta în inimă, pentru aceea care îl lega amurgurile dearândul, de marginea pădurii...

Iar de îndată ce s'a încins jarul dragozței la un tinăr, care azi mâne are se iasă în lume — apoi atâta-i! Acum începea să înțeleagă taina și frumseța traiului curat dela țară în toată deplinătatea lor!

Când venea în alte veri, dela școli își știa cărarea peste deal pân' la părintele din Ulmi. Tot întruna avea popa Zaharie ceva de trimis — sau o gazetă sau o scrisoare — că ori cum se aveau bine cei doi bătrâni, dar, mai ales, că vezi, nepoate, avea părintele din Ulmi o fată, Aurelia, o domnișoară suptirică, crescută în școli. Trăgeau nădejdi de încuscrire cei doi părinți, pretini din junie. Pe semne și tinerii se aveau pretini...

Crezi, că a mai dat, din clipa aceea, pe la Ulmi, peste deal Alisandru? Ca tine, care nici nu ai auzit de Ulmi.

Părintelui nu-i cam vinea la socoteală treaba asta; ca omul cu durere în suflet pentru viitorul fiului său. Dacă a văzut, că dă prea mult pe vale și prea s'a schimbat dela o vreme flăcăul, l-a luat frumușel de-o parte și i-a grăit verde, ca unui om întreg, câte s'a fi priceput bătrânul cu vorba așezată și măduvos la minte.

Și-a potolit flăcăul. — După calea pe care apuca-se se vedea limpede unde avea se iasă treaba. Dar nu se putea gândi omul, să se încuscrească cu Fira — neam ales nu-i vorbă, că doar e neam de român din moși de strămoși — dar ce se zică lumea? Ce-i drept și preuteasa fie iertată, a fost din oameni de rând, dar era altă

lume atunci! Cum rămâne cu nădejile ce le punea în legătură cu popa din Ulmi? Acesta are avere de să i-se putrezască bucatele pe hotar, dar Fira ce avea — cinstea și în colo căsuța și grădina de pe valea Cristurenilor? De altfel în ziua de azi trebuie să te ții de lume... Domnii cu domnii, țăranul cu țăranul...

Alisandru s'a dus la școală, — mai avea un an — domolit, cumișit...

Dar când îi colea de dă muguru și se învezmântă livezile în verde numai ce s'a pomenit părintele cu o scrisoare, dela fecior, dela oraș... dar scrisoare! Iac' așa; ți-o spun pe cum am auzit.

»Taică dragă! — De mult mă tot muncеște un gând, de să-mi perd rostul. L-am ascuns cât am putut, dar acum, nu-l mai pot. Îmi ști povestea cu Leana; mă iartă că aduc vorba de dânsa. N'o pot uita, taică dragă, nu-o pot uita! Când mă gândesc însă că eu sunt surtucar, umblat în școli și nu pot să o am, simt că trăbuie să înnebunesc! Atunci aș vrea mai bine să fiu și eu simplu ca ea, să mă fi născut în un colț de rai ca ea, la marginea pădurii în căsuță cu coperiș de paie, să cresc în aerul proaspăt înviorător. Așa puteam aștepta cu drag o toamnă în care să ne cununăm, să vie satul, să spună că să însoară Alisandru cu Leana lelii Firă, să fie veselie multă, să se înferbânte și moșnegii. Să ne avem căsuța noastră, acolo la marginea pădurii alături de cuibul păsărelelor, să ne avem dragi ca ele. În diminețile de vară, să aud cântecul coasei înainte mea. Iarba înflorită, poleită în argint de roauă, să-și culce trupul peste ferul tăios. Să văd pe Leana îmbujorată de atingerea foilor ude, urcând colnicul pintre tufarii, aducându-mi prânzul. Să prânzim alături pe masă verde din mâncări gătite de mâna ei și să-mi povestească isprăvile mititelului de acasă. Să ne avem gospodăria noastră, cum a da Dumnezeu. Copii câți ne-a da ceriul, să-i creștem de să se oprească moșii pe la porți, să se uite după ei și să zică:

— Aștias copiii lui Alisandru de pe vale, dragi moșului, dragi. Știu da cinstea omului. Cumiști și așezați ca tatăl lor. —

Iată ce mă doare taică dragă. Asta-i vrerea ce mă stăpânește. Dorul după un

astfel de trai mă chinuie. Sunt mare, sfârșesc școlile să ies în lume. Dar uite altă preuteasă de cât Leana nu-mi trăbue. Nu poate fi preuteasă? Nu știe scrisoare? Ba știe. N'are avere? Are cinste și hărnicie!

»Așa zău, nepoate, scrisoare odată!

»Și pe urmă, uite la ei, sunt mână în mână; ai mai văzut așa păreche? Eu, am mâncat, multe crăciunuri, dar n'am văzut.

Pe anul ce vine îl avem popă în sat. Dar știu, că om odată! Invățatură multă din cărți, și dragoste de turmă să aibă popa românesc, dragu moșului, așa am auzit spunând un domn vestit de legea noastră, când am dat pe la oraș la o adunare românească. Și Alisadru le are. Dar și preuteasă ca Leana lui, mai rar undeva.

A. Melin.

Cronica artistică.

I.

După o vacanță de vre-o 6 luni, Teatrul Național a deschis din nou porțile sale, publicului ce nu se prea înbulzește la reprezentații. E veche această boală, și toate încercările, de a popula sala teatrului la reprezentațiile românești, n'au reușit afară de câteva cazuri. Agata Bârsescu sub aureola faimei câștigate în străinătate, forțase publicul se mai dea și pela teatrul național, dar cu tot extraordinarul său talent azi ar fi și în jurul ei gol, dacă ar fi continuat să rămână a noastră. Teatrul național în anii din urmă a fost plin și în alte câteva cazuri speciale, dar piesele, originale sau localizate, nu trebuia să fie jucate pe scena primului nostru teatru național.

Scopul unui teatru național nu trebuie să fie în a mulțumi pe cassier, ci în primul loc în a educa masele, și un director cuminte va avea în vedere masele ce sunt chemate la viață, iar nu pe cei puțini pe care cultura și literatura noastră nu-i poate mulțumi.

Dacă n'avem destule piese românești — și chiar dacă ar fi — să se traducă, să se localizeze din literaturile străine, dar din ce e mai distins nu cum a început să se facă de câțva timp sub influența pseudo literațiilor evrei.

Actuala stagiune, dacă nu îi vom pune în socoteală și unele greșeli personale ale directorului, nu e cu nimic mai pe jos decât altele. A început cu Despot Vodă a lui Alexandri, care ar fi fost bine să se fi jucat și astă vară, când capitala era plină de escursioniști veniți și cu dorul de a participa la reprezentațiile primului teatru român. Dar dacă unii escursioniști au avut norocul să asiste la deschiderea stagiunii, să asculte frumoasa piesă naționalistă: Despot Vodă, alții cu câteva zile mai în urmă au existat la Cărăbușii — o piesă tradusă din franțuzește, care navea ce căuta la teatrul național, mai ales în timpul acela când capitala era încă plină de oaspeți veniți după altă hrană sufletească.

II.

Duminecă 15 Octobre s'a inaugurat la Iași statuia lui V. Alexandri. Teatrele Naționale, drept recunoștință pentru acela, care putem zice că le-a creat, și le dă viață și azi, au consacrat câte-o săptămână creațiilor neperitoare ale lui Alexandri.

La Teatrul Național din București s'a jucat Despot Vodă, Lipitorile satului și Ovidiu.

Lipitorile satului face parte din categoria acelora pe cari Alexandri le-a scris mai mult pentru nevoile teatrului național ce era în fașe; biciuind tot odată scăderile epocii sale, apucăturile unei generații trezite de odată față în față cu viața și obiceiurile din apus. O mare parte din categoria acestor piese, sunt prelucrate, localizate numai de Alexandri, dar fiind făcute, fără multă măiestrie, fără pretenții mari artistice. mulțimea le pricepea și alerga cu dragoste la reprezentația lor.

Lipitorile satelor, așa cum o cunoaștem noi, cum s'a jucat și cum se joacă și acum ne e în întregime alui Alexandri, căci este adăugată de Millo pentru a da rol mai însemnat evreului — Moșilică, rol jucat cu multă măiestrie de Millo. Despot Voda și Ovidiu fac parte din operele de maturitate ale lui Alexandri, din operele scrise nu pentru nevoile teatrului începător, ci pentru a ilustra toată puterea talentului său poetic.

În Despot Vodă poetul pare că a voit să reamintească generației sale că schimbarea domnilor e bucuria nebunilor — maximă scoasă din experiența atât de des repetată în trecutul nostru nefericit. Azi ambițiunile din timpul lui

Alexandri nu mai există, candidații la domnie au dispărut, dar totuși patriotismul intrasigent din Despot Vodă pare că ne sună și nouă.

Ovidiu este ultima piesă de teatru a lui Alexandri; în ea se observa toată puterea talentului său poetic; dar și scăderile lui de dramaturg. În Ovidiu, poetul ne povestește cu graiul său dulce în versuri perfecte, dragostea dintre Ovidiu și Iulia care dragoste a atras mânia lui August esilându-l la Tomis din Dobrogea de azi unde după un exil de 8 ani și moare în brațele Iuliei — chiar în momentul când sosiră delegații Romei spre a-i anunța grațierea.

Montarea cât și interpretarea a fost în toate escelente, mulțumind pe deplin numărul public ce umpluse teatrul național. Rolul evreului din Lipitorile satului, din care pe vremuri vestitul Millo își făcuse o glorie, de astă dată a fost jucat de Liciu cu atâta putere încât publicul fascinat de jocul artistului, aplauda mereu după fiecare act, uitând aproape cu totul pe poetul sârbătorit.

În Despot Vodă s'a distins Demetriad în rolul lui Ciubăr Vodă nebului; iar în Ovidiu tot dl Demetriad s'a distins jucând pe Ovidiu, și dl Mărculescu pe August — rol jucat altădată de Nottara.

Afluența cea mare și entuziasmul publicului eu cred că vor deschide nițel ochii directorilor noștri de teatru, convingându-i că e bine se mai dea atenție și vechilor mărgăritare ce încep a se perde în nisipul uitării.

III.

Ca în toate, așa și în muzică, suntem diferențiați foarte mult. Ioarem poporul cu muzica, cu cântecile sale, mai mult sau mai puțin stricate de cântăreții țigani, cu romanțele imposibile și ca text și ca melodie; la mijloc: burghezimea — funcționărași, comersanți și industriași — cu pretenții esagerate de cultură, cu gusturi caraghioase, fredonează cu o trăgănare țigănească fragmente din opere auzite mai mult la gramofon, fugând de acasă îndată ce »Dumniaei« sau »Dșoara« începe să năcăjască pianul învechit! iar sus, sus de tot stă boerimea. O mână de oameni. Pentru egalizarea sau mai bine zis educarea și corectarea gusturilor acestor clase, atât de depărtate unele de altele, există două acțiuni: una pentru muzica populară națională, și alta pentru cea clasică.

Acțiunea primă e condusă de Dl profesor Kiriac, care caută să propage adevărata muzică populară sub toate nuanțele ei provinciale, astfel că programul concertelor Soc. Carmen e compus din cântece din țară ca și din Ardeal Bănat și Bucovina. Rezultatele reale ale Dlui Kiriac nu le poate tăgădui nimeni.

Acțiunea pentru popularizarea muzicii clasice să efectuiască prin concerte, și mai ales prin concertele așa zise simfonice, introduse de Dl Wachman. În timpul din urmă dl D. Dinicu, profesor la Conservator, a reușit să formeze o orchestră permanentă, și obținând dela Ministerul de instrucție o subvenție anuală poate lupta mai cu succes pentru popularizarea muzicii clasice. Și întru adevăr la *concertele simfonice* ale Dlui Dinicu, fiind taxa de intrare destul de mică, participă și lumea cu punga mai subțire.

De o camdată sunt anunțate 6 concerte simfonice. Primul a avut loc Joi la 12/25 Oct. sala Ateneului a fost prea mică pentru a primi pe toți cei ce alerga-se la acest concert dat de orchestra Ministerului de Instrucție compusă din profesori dela Conservator și din tot ce e mai distins în viața muzicală.

Conducătorul, dl D. Dinicu ni-a dat un program pe cât de variat pe atât și de ales. A început cu Uvertura op. 92 de A. Dvorak, și-a terminat cu *finalul din Poema română* a tânărului nostru compozitor G. Enescu. Poema română este o alcătuire superbă din armonizarea diferitelor motive a muzicii noastre populare.

Din muzica mai nouă s'a cântat și Carnevalul din Paris de I. Svendsen ca solist s'a distins profesorul R. Malcher ce a cântat Preludiile potopului. Orchestra prin execuția exactă s'a prezentat ca primul corp muzical din țară, și publicul a răsplătit cu ovații atât orchestra cât și pe escelentul ei conducător.

Statul cere dela cetățeni atâtea jertfe, dar la rândul său e dator să le răsplătească și el, intervenind cu sprijinul său la toate inițiativele bune.

Dl Dinicu a reușit să-și asigure deocamdată sprijinul statului, și să sperăm că meritele acestei orchestre vor forța și pe conducătorii de mâne ca să-i dea ajutorul necesar.

L. Rusu.

De ce să duc Românii în America.

— *Observări.* —

Eminențul nostru scriitor Dr. A. Bunea a fost așa de bun și într'un articol sub titlul de mai sus a spus pentru-ce se duc Românii în America. La un articol așa frumos e greu să-ți faci observări. Subsemnatul totuși citez să fac unele. Zic anume unele, fiindcă pe mine ca pe director de bancă unele mă privesc.

Unele din cauzele cari fac pe Români să plece la America — zice dl Dr. Bunea — sunt și băncile române. Adecă nu băncile, ci camăta cea mare ce o încasează băncile dela clientelă. Să mă iertați. Eu sunt de altă părere. Poate că dlui Dr. Bunea, care în viața lui încă n'a plătit interese, i-se pare mult ca cineva să plătească 8 sau 10%, când el nici când n'a încasat mai mult de 5%. Însă cel ce numai cu un an înainte de înființarea »Patriei« plătea câte 20% după bani luați împrumut. — cred, că mai bucuros plătește acum 8%. Si chiar dacă procentele de azi sunt mari, pot să-l asigur pe dl Dr. Bunea că vina nu o poartă *băncile române*.

Cei de neam străin spun, că băncile române să îndestulesc cu un câștig foarte neînsemnat.

La ai noștri să li-se pară mare? Să li-se pară mare, mai ales atunci, când nici nu-l plătesc?

Nu procentele sunt cauza emigrării. Vor fi ele altele. Dar ori-care ar fi, — scuzați să spun ce am pe suflet, mergerea Românilor în America nu e și nu poate fi spre ruina neamului român.

Cunosc mulțime de cazuri în cari Români merși în America și aproape ruinați, în vreme scurtă au ajuns la putere.

Din această mulțime voiu aminti dlui Bunea numai unul, ca să vadă, că mergerea Românilor la America tot nu-i așa de rea.

Am cumpărat din Ohaba o moșiuță de 5 jugăre și ceva! Am cumpărat-o, ca să nu rămânem de pagubă. Și moșia aceasta de 5 jugăre am vândut-o fostului proprietar, care are 2 feciori în America, cu 2270 coroane, adecă cu cât ne-a costat pe noi. Târgul l-am făcut în 18 Ianuarie 1906. Și azi respectivii mai datoresc cu 360 coroane.

Despre cei-ce și-au achitat datoriile și fac depuneri de 100 nu mai amintesc.

Fără fac o promisiune. Dacă dl Dr. Bunea îmi va arăta un singur cas, că românul a mers în America pentru-că l-a ruinat mărimea procentului dela băncile române, atunci eu mă oblig să dau din al' meu bani la 2 Români cari voesc să meargă în America.

Dacă nu să va putea dovedi, atunci rog pe dl Dr. Bunea ca pentru fiecare număr al »Revistei« noastre să scrie câte un articol.

Iuniu Brut Hodoșiu.

Poșta Redacției

Dlui M. Străjanu. Mulțumim pentru prețioasele lucrări. Aforismele să vor publica în unul din numerii viitori. Privitor la lucrarea filozofică, de care a-ți făcut amintire, o să Vă răspundem în scrisoare.

Dlui M. Sadoveanu. Numărul 2 Vi-s'a trimis la redacția »Sămănătorului«. Am dispus să Vi-se mai trimită unul. Așteptăm cu dor novela promisă. Cât mai curând, cu atât mai bine. Salutări cordiale.

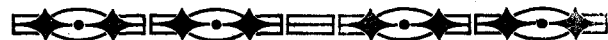
Dlui Dr. S. Moroianu. A trecut și 25 Octombrie, dară lucrarea promisă încă tot nu ă sosit. Suntem nerăbdători să o primim cât mai îngrabă. Multe și respectuoase complimente.

Dlui Dr. I. Scurtu. Din doi numeri tu lipsești, . . . Unde ești? Dragoste și frăție!

Dlui H. P. P. Mulțumim pentru interesantii articoli. Cu numărul viitor începem publicarea lor. Regretăm, că nu ne-am întâlnit la Blaj. Vă rugăm adresa!

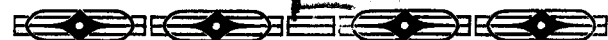
Dlui Dr. V. Merușiu. A sosit prea târziu. Să va publica în numărul viitor. Salutări amicabile!

Dlui St. O. Iosif. Prețioasa DV. colaborare ne umple de bucurie. Vă rugăm continuați. În scrisoare mai multe.

Numai asupra cărților și revistelor, ce să vor trimite la redacția noastră vom publica dări

de Tamă.

A V I Z!

Se primesc inserate în revista noastră sub următoarele condițiuni: Pentru prima publicare a inseratului să plătește 5 fl (bani) de fiecare cm. □. Pentru publicări mai dese după învoială. Inseratele să vor tipări pe învăltoarea revistei ori pe hârtie separată, care să va aclude la revistă. Taxa inserțiunilor asemenea se plătește înainte.

Redactor responsabil: AUGUSTIN GRUIȚIA.
Proprietar: AUREL CIATO.

PRIMUL ATELIER ROMÂN DE MAȘINI ȘI PLUGURI

ALUI

EUGEN NICOLA

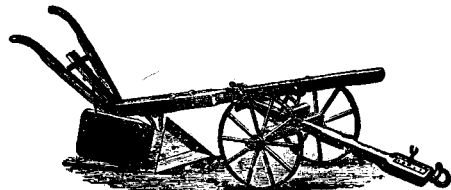
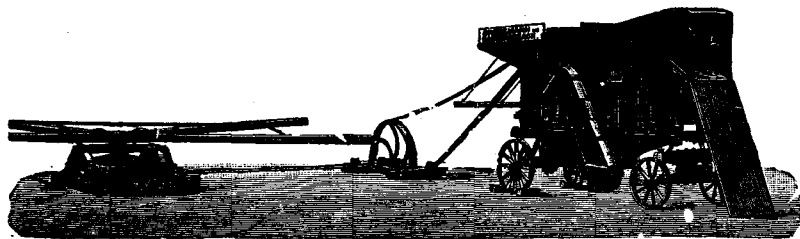
Blaj—Balázsfalva,

în care se pregătesc și reparaază toate speciile de mașini și unelte agricole.

Oferește On. Public:

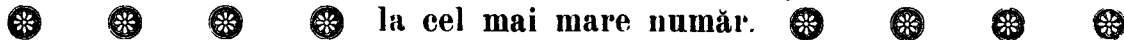
Pluguri de o brazdă cu fierul, plasul și cormanul de oțal.

Pluguri schimbătoare din fier bătut și vărsat.

Mașini de sămănat, săpat și sfărmit cucuruzul.

Mașini de îmblătit mânate cu mâna, cu cai sau cu vapor dela cel mai mic, până

Motoare de îmblătit cu benzin, cel mai nou sistem.

Ciure de toate speciile, sistemele cele mai bune. Mașini de tăiat nutreț și napi.

Mai departe recomandă atenției On. Public:

Marele deposit de:

Mașini de cusut, sistemele ceel
mai bune.

Biciclete de emulat, elegante și
trainice.

Biciclete de motor, precum și cele mai
diferite mașini
tehnice.

Toate mașinile aici înșirate, pe cum și alte de resortul acesta, se pot comanda dela susnumita firmă cu prețuri moderate și cele mai favorabile condițiuni de plată în rate.

Reparaturile

de orice natură, se efeptuesc

prompt și ieftin, pe lângă ga-

ranța cuvenită.

Primește instalații de mori pentru măcinat, cu vapor și benzin.

Atelier de croitorie

bine asortat cu stofe de toate calitățile, din cari pregătesc tot felul de **vesminte bărbătești, cu prețuri convenabile.** Se pot afla întotdeauna **vesminte gata** pentru domni și băeți, cu prețuri foarte ieftine.

➔ **Mare magazin de haine pentru cei-ce merg la America.**

A. Trifan,
în **BLAJ**, (Piața mare.)

„Note și reflexiuni la situația politică a Românilor din regatul ungar.“

de

Aurel Ciato.

o broșură de 64 pag. Prețul 1 cor.
+ 10 fil porto postal. Pentru România
1 fr. 20 bani.

Emil Oltean, măiestru zidar
diplomat.

Blaj, (Balázsfalva.)

Întreprinde ori-ce lucrare de: zidărie, dulgerie și tâmplărie.

Să află de vânzare 100 mii vițe oltuite de mai multe specii. Așa spre pildă: „riparia portalis“ oltuită pe viță americană, „Crocă-barcelon“ o specie, de care nu să mai află în Ardeal; produce foarte mult, în calitate mai bună decât rislingul. Vița din „Crocă barcelon“ costă bucată 24 fil., celelalte, calitatea primă 20 fil. Doritorii de a cumpăra sunt rugați. a trimite înainte 1/3 parte din preț.

Cei ce cumpără preste 5000 de odată, primesc reducere de 4 fil. la viță.

A se adresa la

Bretter Moritz Blaj—Balázsfalva.

ELENBOGEN ROZA

Blaj.

Recomând prăvălia mea bine asortată cu oroloage de argint și aur, lanțuri, cercei, precum și reparaturi efectuez prompt.

cu toată stima.

ELENBOGEN ROZA.

➔ **Sortiment avut de perdele.**

P. T.

Am onoare a aduce la cunoștința On. Public din loc și jur, că în

➔ **Prăvălia mea**
de modă ➔

de nou asortată cu tot felul de articlii pentru dame și domni să vinde cu cele mai moderate prețuri. Deosebite lucruri de îmbrăcăminte pentru bărbați.

3 buc. cravate 1 cor.

3 „ „ 2 „ etc.

Să găsec în mare cadouri pentru Crăciun și Anul-nou.

Cu stimă

Francisc Sebes.

Mare sortiment de tapete.

Serviciu prompt!

Au sosit 500 de boa pentru doamne.

